

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

(א) [שמח דף קו: וט"ע]
(ב) [חוספסמל דגריכות פרק
 ה', ג] עיין חומ"ס סוכה לח.
 ד"ה מא, **(ד)** כ"ה ג' ברכות
 יא. כתובות נ"ג, **(ה)** קב
 סוף ע"א, **(ו)** עמוד ב'
(ז) קב. ("עיי"ש בתוס'
 קב: ד"ה ה"ג והובאה
 גירסה זו ברש"י ורשב"ם
 שם ע"א), **(ח)** לקמן ק"א,
(ט) ברכות פ"ה ה"ד,
(י) שם ח"א, **(יב)** בריש
 פירקין.

תגיות חכ"ח

(א) רשב"ם ד"ה
מפסיקין וכו' עד
שתחשך לר' יהודה
כ"ל ותיבא אפילו נמחק:

גליון הש"ס

תום' ד"ה מכלל.
ודייק מדאמרינן אין
מפסיקין וכו' דנע"ש
שרי ר"י אפי'
להתחיל. קשה לי הא
ר"י אמר דאין מפסיקין
אפי' אחר שמתקן
להתחיל אסור קודם
קידוש דמ"מ אין
מפסיקין ול"ע:

תורת אור השלם

(א) והמלך שבו מגנת
הביתו אל בית משתה
היו והמן נפל על
המטה אשר אסתר
עליה ויאמר המלך
הגם לבבוש את
המלכה עמי בבית
הדבר יצא מפי המלך
ופני המן חפוי:
(אסתר ג, ח)

ליקומי דעז"י

דילמא משבשתא
דיא. ולא מוחזקין מינה
 [שבת קכא:].

תגהות וציונים

[illegible]

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

משבששתא היא. והכי איבעי ליה למיתני מתשע שעות ומחלה ואלין: וקא תנא קמיה. לכן מחניחא הכי מט' שעות ולמעלה אלמא מתרחש היל: אלא מהוירחא ברב הונא. וזון המנחה דקמי מחניחא קמייחא סמוך לננוחא קאמר: הלכה כמב' דר' יצחק. הא דל"ר ירמיה הלכ' כר' יודנה צערב הפסקא דמשמע דפליג נמי רצי יוסי צערב הפסקא דהפסקא הוא דפליג אלו המחיל לנאכל אף צערב הפסקא אינו מפסיק אבל להמחיל מודה ר' יוסי דאסור ומתניחין בהמחלה לרצי יוסי אילטרין דקמשמע לן דמודה רצי יוסי צערב הפסקא דאין מתחילין: דתניא. דהפסקא נמי פליג: אין הלכה כרבי יהודה. דלאמר מפסיקין למשמע עקירת שולחן: ויא' ברבי יוסי. דלאמר אין מפסיקין כלל: אלא פורע מפה. על השולחן ומקדס היסוד ומזרח ואוכל:

7

רשב"ם

דל"מ משבשחא דיא דה"ל למימי מנ"ש
שעות ומנחה ולמעלה א"נ מן המנחה
ולמעלה דרמיתא צהיב קמייחא: אמר
מרימר. לאו משבשחא היא: א"א
קמי'. הך ברייתא בתרייתא דקמי'
ש"ו ולמעלה אלאו סמוך למנחה נמי
קאמר רבי יהודה צברי שצמות
ויו"ט וליכא לאוקומי השבטא מתניין
כרבי יהודה דמאי שנה ערבי פסחים
דנקט שבו סמוך למנחה טפי משצמות
ויו"ט: א"א מוורדתא כרב הונא. דלרבי
יוסי אלתרין ומן המנחה דקמי' הך
ברייתא סמוך למנחה קאלמר: מכלל
דפ"ג רבי יוסי בתריווריה. אפי' ערב
הפסח והכי מוקי' למנחת' כר' יוסי:
מכלל דפ"ג דהפסח. הו' דל"ר

יְרֵמְיָהּ הַלֵּכָה כְּרָבִי יִהְיֶה צַעֲרָה הַפֶּסַח דְּמַשְׁמַע דְּפִלְגִי נִמְי רַבִּי יוֹסִי
 זַע"פ לְהַפְסִיקָה הוּא דְּפִלְגִי דְּלִי הַתְּחִיל לֵאכּוֹל אֶף זַע"פ אִילוּ מַפְסִיק
 אֲבָל לְהַתְחִיל מוֹדִי ר' יוֹסִי דְּלִסְדּוֹר וּמַתְנִי בְּהַתְּחִלָּה וְלִי יוֹסִי אִילוּ עִירֵךְ
 דְּקַמ"ל דְּמוֹדִי ר' יוֹסִי צַעֲרָה הַפֶּסַח דְּלִין מַתְחִילִין : דְּהַנִּיחָא , דְּנִהַפְסִיקָה נִמְי
 לְגַבִּי : מַפְסִיקִין שְׁמַתְחִילִין , אִם הַתְּחִיל סְעוּדָתוֹ בְּצִיתָר קוֹדֶם הַמִּנְחָה וְהִיא
 אוֹכֵל וְהוּלֵךְ עַד מַתְקָא (ה) אִפִּי לִי הַיּוֹדֵעַ מַפְסִיק סְעוּדָתוֹ מִיִּד כְּשֶׁיִּשְׁתַּיֵּךְ
 וּמִקְדָּשׁ הַיּוֹם : וְקִדְשׁ יִיְהוּדָא , שֶׁהַמִּשְׁחָה : דְּהִיא בְּתוֹסַפְתָּה דְּבִרְבוּת אִמֶּר
 לוֹ רַבִּן גְּמִילִיאל"ל לִי יוֹסִי צַר לְרוֹנָן שֶׁנִּפְסִיק וּמִיחָשׁ לְדַבְּרֵי יִהּוּדָה חֲבִירֵי
 אִמֶּר לוֹ בָּבֶל יוֹם אֶתָּה מַתְּצָה דְּבַרִּי לְפָנֵי יִהּוּדָה וְעַכְשִׁי אֶתָּה מַתְּצָה
 דְּבַרִּי יִהּוּדָה צַפִּי הֵבֵס לִכְשֶׁת אֶת הַמִּלְכָּה עִמִּי בְּצִית אִמֶּר לוֹ א"כ לֹא
 נִפְסִיק מִדּוֹל יִרְאֵה כו' , בְּרַבִּי , כִּי קִרְאֵי רַצְבִּי"ג לִי יוֹסִי צַר לְחַפְּלָתָא
 כְּלוּמַר שְׁמַל דְּהוּר : דְּהוּב"ש , כְּלוּמַר צַפִּי אִמֶּר וְנִיבִישִׁין : אִמֶּר דְּרַשִׁבִּי"ג
 כְּלוּמַר : אִם נִפְסִיק כו' , מַתְעִינִין מִהֲבָא דְּנִדְעַרִּי פַסְחִים אִסּוּר לֵאכּוֹל מִקְּדוֹךְ
 ט' שְׁעוֹת וּלְמַעֲלָה כְּסָחֶם מַתְנִי אֲבָל צַעֲרִי בְּשַׁחֲתוֹ וּי"ט מוֹתֵר לֵאכּוֹל
 מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעֲלָה דְּהָא סָחֶם לָן תַּנָּה דְּמַתְנִי כְּרַבִּי יוֹסִי מִדְּנִקְטָה עֲרִבִי
 פַּסְחִים מְכַלֵּל דְּבִשְׁאֵר י"ט שְׁרִי וְקו"ל נִמְי (עִירוּךְ ד' מו) : הִלְכָה כְּר' יוֹסִי
 מַתְּבִיר דְּר' יוֹסִי אִפִּי לְהַתְחִיל וּלֵאכּוֹל אִמֶּר ט' שְׁרִי צִהֲדִיא לְקַמֵּן
 בְּשַׁמְעִיתָן דְּלִמֶּר אֵלֶּה הָא דְּתַנִּיא וְשׁוּין שַׁמְתְּחִילִין אִימַת כִּי זַע"פ הָא פִּלְגִי
 כִּי יִהּוּדָה , וְהִיא לְעֵינֵי הַפֶּסַח אִף אֵלֶּה כו' יוֹסִי צַעֲרִי פַסְחִים אֵלֶּה
 כְּר' יִהּוּדָה אֵלֶּה הַתְּחִיל לֵאכּוֹל קוֹדֶם ט' וּנְמַשֵּׁךְ אִיכְלִיתָה עַד מַתְּשִׁיבָה
 רִצֵּךְ לַעֲקוֹר אֶת הַשּׁוֹלֵתָן מִיִּד כְּשִׁישְׁחִיךְ וְלְהַחֲזִירוֹ לְגֵס פַּסַּח וּבְשַׁחֲתוֹ
 וּבִי"ט לֹא יִפְסִיק אֵלֶּה פּוֹרֵם מַפָּה וּמִקְדָּשׁ וְחֹכ"כ גּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ : ז"א בְּר'
 יִהּוּדָה , דְּלִמֶּר מַפְסִיקִין דְּשַׁמְעִי עֲקִירֵת שׁוֹלֵת : ז"א בְּר' יוֹסִי , דְּלִמֶּר א"כ
 לְהַפְסִיק כָּלֵל אֵלֶּה יִגְמוּר סְעוּדָתוֹ אִפִּי מַתְּשִׁיבָה וִיבִרְכוּ דְּהַמ"ו וְחֹכ"כ
 מִצֵּא לוֹ כּוֹס שֶׁנִּי לְקִידּוּשׁ הַיּוֹם כְּדִנְיָא לְקַמֵּן בְּשַׁמְעִיתָן : אֵלֶּה פּוֹרֵם מַפָּה
 עַל הַתְּחִילָה דִּין כֵּל מַתּוֹשׁ הַשָּׁנָה שֶׁנִּבְרָא לָשׁ עַל הַשּׁוֹלֵתָן קוֹדֶם קִידּוּשׁ
 דְּמַתְנִי לְקַמֵּן"ל אִם שֶׁנִּסְלַח פְּחוּרָא וְחֹכ"כ אוֹמֵר קִידּוּשׁ הַיּוֹם עַל הַכּוֹס
 וְחוּר וְאוֹכֵל וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ , וְנִרְכָּה זַעֲמִי דַס"ל לְשִׁמוּאֵל דְּהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי
 דְּקִדְמִי בְּצִיּוּתָא שֶׁקָּבַע הִלְכָה כְּמוֹתוֹ אֵלֶּה שֶׁנָּה לְהַחֲזִיר עַל עֲנֻמוֹ קֵאֵת
 שֶׁנָּה יִגְמוּר סְעוּדָתוֹ וְקִדְשׁ אִחִי"כ אֵלֶּה יִקְדָּשׁ תַּחְלָה וְחֹכ"כ יִגְמוּר סְעוּדָתוֹ
 דְּלֵאמַר"ה שִׁמוּאֵל דְּאִמֵּי כְּמֵאֵן דְּהָא בְּרִייתָא דְּקִדְמִי פּוֹרֵם מַפָּה וּמִקְדָּשׁ לֹא קִיא
 אֶהֱפַסְתָּ אִכְלִי"ל כָּלֵל אֵלֶּה בָּבֶל לְקִדָּשׁ עֲתָה וּלֵאכּוֹל בְּצִית לְתַתְּחִלָּה מִיְיָ :

ק

15

סגל נקרא (7.5p) שבו קצתה נפשה ומופיעה בצבע סגול

ק.

עין משפט
גד מצוה

י' א' מ"י' פכ"ט מהלכות
שבת הלכה יב סמג עשין
כט טוש"ע או"ח סימן רע"א
סעיף 7:

רבינו חננאל

והוא דאמר ר' יוחנן
הלכה כר' יהודה בערב
הפסח הלכה כר' עזרי
עזריב שבחנה ובערב
לחם פנים טובים.
הלפסקה תרביסא מפיסקין
לשבת תעריקין את השתיל
ומקשינן ומכריזין בערב
המזל דביר ר' יהודה.
ויסא יוסא אורי מפיסקין
אלא גומרין סעודתן
ומכריזין ברכת המזון
והאחר כר' מקשינן.
ומהשתה בייג ר' יוסא
והעדה שתיא מוסבין בערב
וכר עד אל חז משע עד
שקעו הלכך כר' יוסי.
אמר ר' יהודה אמר
שמאלא לא הלכה אל
כר' יהודה לא כר'
ויסא אלא פרס מה
ומקדש. תניא נמי מה
ושוין שאין מביאין
השתיל אלא קדש ואם
הוא פרס מביא מקדש.

דילמא משבשטא דא. וצרייטא קמייטא דקחי מן המנחה ולמעלה
היא עיקר משום דלדידה אחיא מחי' ככולי עלמא:

ה"ג **והאמור** ר' ירמיה א"ר יוחנן ואיתימא רבי אבהו א"ר יוסי בר ר' חנינא ולא גרס רבי יוחנן א"ר אבהו דרבי אבהו תלמידיה דר' יוחנן הוה: **מכילתא** דפסיקתא דהפסקתא בדתניא. א"ל מרימר ואיתימא לא גרס דתניא דהא

לפירוקה דרב פנחס
א ותני קמיה וקיבלה
אלא מחזורתא כדרב
ניחא והאמר רבי
ימא א"ר אבהו א"ר
בה כר" יהודה בערב
יו בע"ש הלכה כר"
וככל דפליג רבי יוסי
מול דרבי רבי יהודה
היה ומינייה רבי יוסי

מפסיקין לשבחות. פי' בעקירת שולחן דמוכת בסמוך והיינו שמבצר ברכת המזון דהתיא לקמן (סע:) ראשון אומר עליו ברכת המזון והיו גיילין לסלק השולחן לפני ברכת המזון כלדאמי פסקין (כילד מברכין] (ברכות דף מנב) סלקין אסור מלאכול ולכן קאמר בסמוך דעני לר' יהודה עקירת שולחן ולספרים דגרסי לקמן" ראשון אומר עליו קידוש היום ושי ברכת המזון היו עוקרין את השולחן לפני קידוש כדי להפסיק אלא שהקידוש עושה קודם לפי שאסור לשמות כוס של ברכת המזון בלא קידוש דע"כ עקירת שולחן אינו בלא קידוש לברכת המזון מדקאמר פורס מפה ומקדש ופריסת המפה היא

בזמקום עקירת שולחן לרבי יהודה: **רבי** יוסי אומר אין מפסיקין.
והומר כל הסעודה ומצדן ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בבבלי
למקמן (דף ק) משמע דאין צריך לעשות סעודה לשם שבת דלא צריך
ומה לו להממין יפסיק מיד ואל"ת ואין יעשו קידוש בלא סעודה הלא
צריך קידוש אלא בזמקום סעודה^(ה) וי"ל דתשיב סעודה בזמקום סעודה כיון
שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואחתי סעודה עולה לו לסעודה
שבת כדמוכח בתוספתא^(ז) דקמיני במלתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת
בברכת המזון ומיהו קשה לר' יוסי איך יעשו ד' כוסות כיון שלא יקדשו
אלא אחר ברכת המזון ולא יעשו סעודה אחרת וי"ל דיעשו ד' כוסות
שלא כסדר הרגילין לעשות^(ח) כוס ברכת המזון מחלה ואחריו כוס של
קידוש וירקות ואחריו כוס שלישי למה נשמנה ואחריו מרור ועל כוס
רביעי הלל: **אין מפסיקין**. בהתמילו צהיר צהיר צהיר בהתמילו
באכסור קודש ר' יוסי דמפסיקין ולרבי יהודה נמי דמפסיקין היינו
בשכסבין מיד היום כדמוכח עובדאל דלרבי דקמיני דמפסיקין עליון היום
ואכל הגיע שעת מנחה אין מפסיקין והלכה כרבי יוסי ובערבי שבת
ו"י אפי' להתמיל שרי כר' יוסי דרבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי
כדמוכח בעירובין (דף מו:) ובערבי פסחים אסור להתמיל ואם התמיל
ואפי' צהיר מפסיקין צברת המזון דבהא פסקין כר' יהודה ומורי
רבי יחיאל אומר מדפסיק כר' יוסי דהפסקה צהרהא עובדאל מכלל
לדעתה לא קי"ל כוותיה ועוד כתב בה"ג דע"ש אין להתמיל לאכול
מן המנחה ולמעלה דלפי ר' יוסי לא קאמר אלא לאפי' יפסיק אכל
מן התמיל לא ועכ"ל ה"פ בדין קריי' כרבי יוסי אלא להפסקה אכל לא
להתמיל: **שחריו מבידין**. והתמילו צהיר שחר רבי יהודה היה שם.
וה"פ בתוספתא^(י) אמר לו א"כ לא נפסיק וה"פ א"כ כיון שמחית לא
נפסיק שמא יראו התלמידים": **אלא** פורס מפה ומקדש. פי' רש"ס
לדעת ליה לשמואל דהלכה כר' יוסי אלא שבת להחמיר על דבריו שלא
לגמור סעודה קודם קידוש דלא לא מימא הכי שמואל דאמר כמאן
דצבדייתא דלרבי פורס מפה ומקדש לא מיירי דהפסקה דכילה אלא
בירושלמי^(יב) רב יהודה בשם שמואל זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אכל
בסעודת אומרים פורס מפה ומקדש וצריך לדקדק כמאן הלכה דלע"ג
דלדאמר ר' יוחנן לעיל הלכה כר' יוסי וצמי שהוציאורו (דף סז:) משמע
דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל איכא חד לישנא דלא א"ר יוחנן ורב נמי
הך אחר המיקל היינו דוקא בשוין כדלדאמר בפ"ק דמסכת ע"ג (דף י:).

כך

(א) עיני תוסי לקמן קב:
ד"ה ה"ג ראשון,
(ב) קה: (ג) [דף קה.],
(ד) צ"א ד"ה מפסיקין,
(ה) [פרשת יתרו סימן
[דל.], (ו) [ד"ה מוספות
גלה: ב: ד"ה ויהי],
(ז) יומא עה: [ועיני
מוספות שנה דף קטו:
ד"ה ומלאו], (ח) [בכורות
דף מטו: דף
ה"י סוכה פ"ד ה"ה,
(י) ברכות מב ע"ב.

מְהוֹרֵת וְצִיּוֹנִים
ח סִימָא לִיג (גליון);
 כִּכְבִּיז הַסֵּדֶר יוֹד
 קִדְוֶשׁ וְצִיּוֹן יוֹד יוֹד
 אֶא יִצְחָר, וְהִיא
 הָרִאשׁוֹנָה (דקס);
ג אֵל לִשְׁתוֹת (גליון);
 חֲבִיבִי הַיָּד
 שְׁבִיחַ: [מָה שֶׁבִּיחַ
 לִפְנֵי הָרִאשׁוֹנָה
 (ש"ס) שְׁבִיחַ
 "נִתַּח נְמוּ הַכֹּחַ" קודם
 מַעֲשֵׂה דוֹרֵב בְּר
 הוֹנֵא: [כִּדְבִרִי אִתָּא
 מִי שֶׁהֵכֵן וְהֵכֵן
 שְׁאִין מִצִּיּוֹן וְכִי
 הוֹחֲבֵת וְהֵכֵן
 אֶל הַיָּד
 [כִּכְבִּיז לִשְׁתוֹת
 תְּכִיבִי "קִדְוֶשׁ וְהֵכֵן
 וְעֵין שְׁבִיחַ שְׁבִיחַ
 מִכְשׁוֹשׁוֹת וְהוֹחֲבִיז שֶׁ
 וְעֵין תִּבֵּחַ תִּמְרֵי מִסְמִיךְ
 אֶת הַיָּד "מְהוֹרֵת"
 וְכִי, וּמִפְּנֵי שְׁבִיחַ
 הוֹחֲבֵינֵי וְהֵכֵן אֶת
 הַמְּשִׁנָּה "חֲבִיבִי לִפְנֵי
 מַצֵּה: [אֶל אֶפְסִי
 (ש"ס): **ח** כִּכְבִּיז
 מִסְמִיךְ מִסְמִיךְ
 אֶת כָּל שְׁבִיחַ מִיֵּד
 פֶּה לִשְׁתוֹת אֶת
 רוֹאֵה סִימָא בִּכְבִּיז וְכִי
 שְׁמֹאל: **ח** רִיל וְכִי
 אֶפְסִי שְׁבִיחַ וְהֵכֵן
 לִקְדֵּן קִדְוֶשׁ יִצְחָר
 שֶׁ (רִאשׁוֹנָה הוֹחֲבִיז);
כ מִכְשׁוֹשׁוֹת עֲסִידִי לִי
 מִכְבִּיז (דקס);

הי' דחית סעודה ציקר דשבתא ויש מפרש זכר למן שלא היה
בשבתא ויש' והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן צימח':
ידי קידוש יצא. אף על פי שלא שמו רק שיטעם המצרך או
אפילו אחד מהם כדמוכח במקום בכל מערבין (ערוגין
דף מ:) ולתתלה לרף שיטעמו כולם ויראה דהלכה כשמואל
דלמאר אין קידוש אלא במקום סעודה ואע"י דבעלמא (י) הלכה כרב
בציפורי וגם ר' יוחנן סבר לקמן כרב הכא הלכה כשמואל דרב הוה
רבה ואצי' כולה סברי במקום אין קידוש אלא במקום סעודה וכן
פסקא בגמילה סמרים והמקדש שדעמו לאכול במקום אחר יכול להוציא
ממנו האוכלים אם לדלדיהו היו מקום סעודה וכן משמע בסמחמא אחד
בממנה העיר היה מקדש צדקה" ומוציא האורחים והכא דליכא אורחים
במקום צדקה" אין לקדש אלא ברבה לצלה דקי"ל כשמואל ואין לומר
כאן על דעה שרואה לאכול במקום אחר מודה שמואל דיש
קידוש והא דפליגי בסמחמא מדפרין ולשמואל למה לי לקדוש צד
דמדידה שמואל אף קידש בציבור כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש
במקום סעודה וכן מוכח בירושלמי (ק) דקאמר רבי עקיב בשם שמואל קידש
בציבור וכן ומתקן לאכול ביה אחר לרף קידש ר' חאב בשם ר' אשמי
לאומר רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל י"ט האחרון בציבור ועולה
לאכול בסוכתו א"ר טון ולא פליגי מאי דלמאר רב בשלא היה שדעמו
לאכול ביה מקדש ומאי דלמאר שמואל בשביה שדעמו לאכול ביה
מקדש והא דקאמר ולא פליגי היינו ממקום מקום בחד פיר' ולא
דוקא נקט בירושלמי קידש ביה וכן ומתקן לאכול ביה אחר ויחשיב
אין יתלק הירושלמי עם ה"ש של"י. חב בשם ר' גורוניה גאון
במשניות מקדשין צד הכנסת ונותן לחוך עיניו לרפואה כדאמור
(גמרא ד' מ:) פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק מאור עיניו ואימיה
היה בקידושא דב' שימשי ומיחו בשבי העירי כחוב דהאי
לרפואה מני למיעבד בקידוש שבציה: **יד** יין א"א יצא. ויחיבין לבדן
בציבורים צד"א משום שמי מקום אצל משמע אם קידש בציבור על
שולחנו שוב אי"ל לבדן על היין חוץ למשמע אע"י דסבר יין קידוש
שלא במקום סעודה וכן שייך קידוש לסעודה א"כ אם הבדיל על
שולחנו פטור מלברך על היין שבחן הסעודה אע"י דיש הבדלה שלא
במקום סעודה לב"ע והכא יש לדחות דאיכא למימר דלא פטור
לרואה לשחות לפני המזון אצל חוץ המזון לא פטור אף יש להוציא
דליה מבידל במצרכין (שם ד' מ:) דתני תימן על היין שלפני המזון
פטור את היין שלפני המזון י"י שחי רגילין לשחות אחר הסעודה
לפני ברהמ"ל משמע דכ"ש פטור קידוש למקדש א"כ אם אלא
לשחות ארביה שבציה ואפילו למאן דלמאר ההם צמחא יין שבחן
המזון לא פטור יין שלאחר המזון היינו משום דאין יין שבה לשחות
פטור את היין הבה לשחות אצל יין שלפני המזון שבה לשחות דעדיף
דפסי כ"ע מודו דפטור את היין שבחן המזון ועוד אם לרף לבדן
שבחן המזון מין קאמר יין שלפני המזון פטור את שלאחר המזון
מפיק ליה דפטור יין שבחן המזון למ"ד ההם דפטור ודוחק לומר
כשלא שמו יין חוץ הסעודה ואע"י דההם מוקי לה בשבציה וי"ט
בשעת הקות דס' שלדס קובע סעודתו על היין ה"ה בחול נמי אם
שדעמו לשחות יין בחוץ הסעודה אלא נקט שבציה וי"ט דלא שרילת
לקלוע סעודה על היין ומדע דצ"ט אם נמלך ואין שדעמו לשחות יין
ללא פטור" משמע דהכל חליי שדעמו אלס אם בריך על היין לפני המזון
שדעמו לשחות בחוץ המזון א"כ לבדן אחריו על הכפול אין חוץ המזון צד

(תוספות אחרים מערבי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי¹)
ערב פסחים אי גרסין ערבי נוחל² ואי גרסין ערב ה"ק
ערב ששומטין צו (ג) פסחים א"י ערב פסח

ראשון ושני: לא יאכל אדם פירוש אפילו התפלל ומשום מנה
כדלמינן גמ' דנלל התפלל תפלה
מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור
דמתן צ"ק דשבת (ד' ט): וא"ת ומה
לא יאכל אי מנה אפילו קודם נמי
אסור כדלמינן בירושלמי³ כל האוכל
מנה בערב הפסח כאילו צועל ארוסחו
בצית חמיו ואי צמיני תרגימא הא
אמר בגמרא (ד' ק): אכל מטבל הוא
צמיני תרגימא וי"ל דאירי צמנה
עשירה ללא אסר בירושלמי אלא
צמנה הראיה ללאת צה חוצה ואוכלה
קודם ומנה אכל מנה עשירה שריא
וכן היה נוהג ר"ת⁴:

סמוך למנחה לא יאכל ואס

תאמר והא אמר בכל שעה
(לשיל ד' נ): צניקות של נכרים ממלא
אדם כריסו מהם ונלכד שיאכל כוית
מנה באחרונה והכא אסר לאכול אפי'
מצעוד יום וי"ל דצאונה הסעודה
אדם נוהר ואינו אוכל כל שוצעו כדי
שיאכל מנה למיאטין אכל מצעוד יום
אין אדם נוהר ואוכל כל שוצעו וסגר
שעד הלילה יתאווה ואדרבה יהיה שצע
יותר כי יתצרך המאכל צמעיו והא
דדיק רצא לקמן (ד' ק): דחמרא
גריר דאי אחרת מיסעד סעיד צין
הכוסות הללו אמאי ישמה אף על גב
דצאונה סעודה נוהר מלאכול שוצעו
(ג) אכל צמיה אי אפשר להזהר א"י

מצין ראשון לשי דאיכא אגדתא והלל דיין לדמי לסעודה אחרת:
ערב שבת מקשי' אמאי אינטרין עד שמתחשך פשיטא ועוד
דגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה ואומר הר"י
מקורב"ל דגבי מנה דיוקא צעין עד שמתחשך כדתינא במוספתא⁵
הפסח ומנה ומרור מנותן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות י)
ואכלו את הבשר בלילה הזה ומנה ומרור איתקשו לפסח⁶ אכל סעודה
שבת וימים טובים מצי אכיל להו מצעוד יום כדאמר בפרק תפלה
השחר (ברכות דף כ:): ממפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש
היום מצעוד יום⁷ ואומר מהר"י⁸ יחיאל דכי פריך בגמרא מאי איריא
ערבי פסחים כו' לא מצי לשנוי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיחני
עד שמתחשך דכבר אשמעינן בציורו מקומן (וצמח ד' ט): דקתני הפסח
אינו נאכל אלא בלילה והכא אגב אורחיה תניי בקולר ורבינו יהודה
תירץ⁹ אפילו אי צעין גבי שבתות וימים טובים עד שמתחשך הכא
אינטרין למיחני דאחא לאשמעינן דאע"ג דשחיטת פסחים מצעוד
יום אינו נאכל מצעוד יום כשאר קדשים וכן יש בירושלמי בריש פירקין
חגי ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יעושו כלום עד שמתחשך:
ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיבא. שלקא דעתן
דחסיבת עני לא חסיבה הקציה דאין לו על מה להסב

ואין זה דרך חירות ויש מפרשים דאלעיל קאי עד שמתחשך ואפילו
עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שמתחשך:
נראה מדלא קתני לא יפחות ל' יחיד וליכא למימר דיפתחו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיחני ארבע כוסות בלא מ"ם והא דקאמר
למן התמחו לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רש"י כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי¹⁰:
לא יפחתו ו' מארבע כוסות. מחוץ הלשון משמע קלח שאין נותנין לצני ולצני ביה כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסגר
הוא דמאי שנה ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמה היה לכל אחד כוס כדמשמע לקמן
(דף ק). גבי חזיה להווא סגא דגמין ושתי אכל צפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:): גבי זמן משמע קלח שלא היה לכל אחד כוסו ועוד
דאמר בגמרא (לקמן דף קח): השקה מהן לצני ולצני ביה יאל והוא דשתי רוצא דכסא משמע דהם ילאו צמיעה דהא צעין רוצא דכסא
ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקות מיהו יש לדחות צמיה להם כוס לעצמם אי נמי צמיו וצני ביה קטנים מיירי שלא הגיעו
לחיווך¹¹ ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שריך כל אחד ארבע כוסות דקתני (סג) הכל חייצין בארבע כוסות אחד נשים ואחד
חינוקות אחר רבי יהודה מה תועלת לחינוקות ציין משמע דלתנא קמא נריך כוס אף לחינוקות ויש לדחות דחייצין לשמוע צרכת ארבע
כוסות קאמר ומשום חיווך ונראה להחמיר ולהנריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר נריך ליהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא
(לקמן ד' קה): טעמו פגמו: **מאי איריא** ערבי פסחים. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי דמשני צפרק כל שעה
(לשיל ד' ה) גבי פת עצה ויש לומר משום דפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דחידדי בכל שצוה אי נמי הכא דאיכא למיטעי
ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיוץ דמנה לא הוה ליה למיחני ערב פסח וכן בריש מקום שנהגו (לשיל ד' ה): איכא למיטעי דדוקא
בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרנ¹²: **מן** המנחה ולמעלה. השמא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה:
דילמא

ערב פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט: **לא יאכל** כדי
שיאכל מנה של מנה למיאטין משום הידור מנה: **ואפילו**
עני שבישראל לא יאכל. בלילי פסחים עד שיסב כדרך צני חורין (ה)
וכר למירות צמטה ועל השלחן: **ארבע כוסות**. כנגד ארבעה לשוני
גאולה האמורים צגלות מנרים והולאתי
אחכס והולאתי אחכס וגאלתי אחכס
ולקחתי אחכס צפרשת וארל¹³: **ואפילו**.
מתפרנס מתמחו של נדקה דהיינו
עני שצנעיים דתנן במסכת פאה
(פ"ח מ"ו) מי שיש לו מזון צ' סעודות
לא יטול מן התמחו: **גב' כשהוא**
תאווה. ולא תנא סעודה שבת על
השוצע: **לא צריבא**. דקתני ערב
פסחים לא יאכל עד שמתחשך אלא
לרבי יוסי דאמר הולך ואוכל עד
שמתחשך: **אפילו תיבא**. ממחי' נמי
רבי יהודה היא וצדין הוא דליתני
ערבי פסחים לרבינו סמוך למנחה:
מתשע שעות. היינו סמוך למנחה:
משנשחא

פירוש רבינו שמואל תלמיד
רש"י ז"ל

ערבי פסחים סמוך למנחה.
מנחה קטנה קודם למנחה
מעט חצי שעה בתחלת שעה עשירית
דחנן (לשיל דף נח). תמיד נשחט
צמנה ומנחה וקרב צמשה ומנחה
מנחת מנחה קטנה צ' ומנחה וסמוך
ליה היינו חצי שעה קודם צוק שעה
חשעית ותחלת שעה עשירית: **לא**
יאכל אדם כו'. כדי שיאכל מנה של
מנה למיאטין משום הידור מנה:

ואפילו עני שבישראל לא יאכל. בערבי¹⁴ פסחים עד שיסב כדרך צני
חורין צמטה ועל השלחן וכר למירות: **ואי יפחתו ו'.** גבאי נדקה
המפרנסין את העניים דמתן (פאה פ"ח מ"ו) אין פותחין לפני העובר
ממקום כו' אלמא לישנא דלא יפחתו אגבאי נדקה קאי והוא הדין נמי
אם לא יתנו לו שריך שיחור בכל כחו אחריו¹⁵ אלא אורחא דמילתא
נקט רגילין ליתן לו ארבע כוסות וסדרן מפורש לפנינו¹⁶. ומצינו
צ"ר (פ' פס) רב הונא צס רבי אבא אמר כנגד ארבע לשוני גאולה
האמורים צגלות מנרים והולאתי וגאלתי ולקחתי והולאתי צ' וארל:
ואפילו. הוא מתפרנס מתמחו של נדקה דהיינו עני שצנעיים דתנן
צמסכת פאה¹⁷ מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחו אפילו
הכי אם לא נחמו לו גבאי נדקה ימכור את מלבושו או ילוה או ישכיר
את עצמו צציל יין לארבע כוסות: **גב' אפילו ערבי שבתות**
כו'. אליבא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודה שבת חצי עליו:
משום חיוץ דמצה. שלא תהא נאללת על השוצע וחיוץ דמנה
לילה הראשון חוץ דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מנות¹⁸: הכי
גרסין אפילו תיבא רבי יהודה התם מן המנחה ולמעלה כו'.
צמילתיה דר' יהודה קתני מן המנחה ולמעלה וצמתימין תנן סמוך
למנחה: מתשע שעות ולמעלה. היינו חצי שעה סמוך למנחה:
דילמא

לא יפחתו ו'. פ"י רש"י גבאי נדקה וגרס (ד) לא יפחתו וכן
נראה מדלא קתני לא יפחות ל' יחיד וליכא למימר דיפתחו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיחני ארבע כוסות בלא מ"ם והא דקאמר
למן התמחו לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רש"י כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי¹⁹:
לא יפחתו ו' מארבע כוסות. מחוץ הלשון משמע קלח שאין נותנין לצני ולצני ביה כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסגר
הוא דמאי שנה ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמה היה לכל אחד כוס כדמשמע לקמן
(דף ק). גבי חזיה להווא סגא דגמין ושתי אכל צפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:): גבי זמן משמע קלח שלא היה לכל אחד כוסו ועוד
דאמר בגמרא (לקמן דף קח): השקה מהן לצני ולצני ביה יאל והוא דשתי רוצא דכסא משמע דהם ילאו צמיעה דהא צעין רוצא דכסא
ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקות מיהו יש לדחות צמיה להם כוס לעצמם אי נמי צמיו וצני ביה קטנים מיירי שלא הגיעו
לחיווך²⁰ ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שריך כל אחד ארבע כוסות דקתני (סג) הכל חייצין בארבע כוסות אחד נשים ואחד
חינוקות אחר רבי יהודה מה תועלת לחינוקות ציין משמע דלתנא קמא נריך כוס אף לחינוקות ויש לדחות דחייצין לשמוע צרכת ארבע
כוסות קאמר ומשום חיווך ונראה להחמיר ולהנריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר נריך ליהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא
(לקמן ד' קה): טעמו פגמו: **מאי איריא** ערבי פסחים. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי דמשני צפרק כל שעה
(לשיל ד' ה) גבי פת עצה ויש לומר משום דפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דחידדי בכל שצוה אי נמי הכא דאיכא למיטעי
ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיוץ דמנה לא הוה ליה למיחני ערב פסח וכן בריש מקום שנהגו (לשיל ד' ה): איכא למיטעי דדוקא
בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרנ²¹: **מן** המנחה ולמעלה. השמא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה:
דילמא

(ח) עיין תוספות לקמן
דף ק. ד"ה סמוך.
(ט) תוספתא ברכות פ"ה
ה"א, (ג) ע"י לקמן קו:
(ד) שבת דף קא:
(ה) במחני' קיד. קטז.
קיד: (ו) פ"ה מ"ה.
(ז) להלן דף קב, (ח) ה"א,
(ט) ופ"ק, (י) עיין
תוספות לעיל לו. ד"ה
תנא: רע"ע תוספות לעיל
ג. ד"ה מקום.

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ואפילו
עני וכו' צני חורין במטה
ועל השלחן וכו'
לחירות הס"ד:
(ג) תוס' ד"ה ערב וכו'
ה"ק ערב ששומטין צו
הרבא פסחים: (ג) ד"ה
סמוך וכו' מלאכול
שוכעו בשבתה ל"ל
ומינה אכל ממק:
(ד) ד"ה לא יפחתו פ'
רש"י וכו' וגרס. נ"צ
פ' השמא דרישא קאי
על עצמו שלא יאכל
עד שמתחשך ועד שיסב
והספיא קאי אגבאי נדקה
לא גרסין ולא יפחתו אלא
לא בלא וי"ו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא יפחתו
וכו' ואין אשתו
בכ"ף. עיין ברכות כה.
תד"ה והמנחה:

הנהגות וצינונים

(א) בכת"י תאב:
[כ] כחד מ"ד בב"ר פ"ח
ירושלמי (ח ע"ב) תעין
לקמן קח ע"א ד"ה ד'
כוסות שכתב כמ"ד אחר
תעין ולק"מ שם: [ג] צ"ל
ב"י פסחים (גליון):
[ד] צ"ל אחריתם, וי"ל
אחר דה' כוסות וכפ"ש
בסמוך (בארות המים):
[ה] תוס' על פרק זה אינם
מבעלי התוס' אשר
בפרקים הקודמים דאילו
הם מבעלי תוס'
אחרונים, וכן תוס'
שבמרדכי מאחרונים
(כ"ש): [ו] בכת"י נוסף
ב"י ערבי פסחים
דע"ב (וכ"ה בתוספות
הרשב"א): [ז] עיין גם
בתוס' לעיל לה ע"ב
סוד"ה ומי, תעין ברא"ש
שכתב בע"פ שחל בשבת
דיצא סעודה שלישית
במצה עשירה (ועיין א"י)
ס' רנו ד"ה לא יאכל:
[ח] לפנינו שם ואומר
קדושה על הכוס.
וכ"ה בתוס' כתיב:
[ט] צ"ל מורי ד"ר
(ב"ש): [י] "אפילו אי
בעינן" וכו', עד
"איצטרך" למיחני,
ליתא בד"ו, ועפ"י יובנו
דברי מהרש"ל (ד"ס).
ולפנינו נוסף עפ"י
מהרש"א: [כ] צ"ל ו"א
(הגרא"מ הורוץ, ועי'
ילק"מ, אמנם הב"ח גורס
כלפנינו): [ל] בכת"י נוסף
אפילו מן התמחו
הכי פירושו אפילו מן
התמחו כו':

עין משפט ונר מצוה

קבט א מיי פ"ד מהל' שנת הלכה ב סמג לאזן סה טו"ע א"ח סימן רמ סעיף א': **ק"ב ב מיי פ"ב מהל' מחסרי כפרה הל' יב יג די':**

קל"א ג ד מיי פ"ה מהל' שנת הל' ד סמג עשין לב טו"ע א"ח סימן רסא סעיף ב':

ליקוטי רש"י

מפני מה אמרו. ומה הנלץ לקדירה מעל גבי כירה ולטוננה דגבר אחר ואמרו חכמים אין טומנין דגבר המוסיף הגל אלא דגבר המעמיד הגל ולקמן מו:י. רמין. גמלים ואפר נוערים (נדה מט:). אפר חס וכן שמו בלשון ערבי [חולין ח:]. **ספק** **לְטוּמָאָה** וּלְקָרְבֵן. פירש בקונטרס דשמא צין השמשות ראשון כולו מן היום ושני כולו מן הלילה ול"נ דאי ראשון כולו מן היום שני נמי כולו מן היום ותו דאמר לקמן בשמעתינ (דף לה:.) העושה מלאכה בשני צין השמשות חייב חטאת ממה נפשך ולפירוש הקונטרס הא איכא למימר שמא צין השמשות דע"ש כולו יום ומוצאי שבת כולו לילה ולא יתחייב חטאת אלא אשם ומפרש רשז"ס ספק לטומאה ולקרבן שראה צין השמשות צמוצאי שבת וציה"ש דמוצאי יום שני דשמא צין השמשות שניהם כולו מן היום או כולו מן הלילה ומפסיקין יום אחד צינתיים ואין כאן טומאה או שמא חליו מן היום וחליו מן הלילה והוו רלופין וטמא ימיים רלופין וטמא שבויה"ף רבכתי"י: [ח] יש להוסיף שלשה ימים (באה"מ:.) [ו] בכתי"י הלשון אלא **בשעה שהוא כהרף עין** ולא זמן גדול וכו' אבל אין לפרש **דדבי יוסי** וכו' וה"ק **אותו כהרף עין**: [ז] הכוונה לר"י ור"נ שהם תנאי קמאי (מהר"מ בנעט:.) [ח] צ"ל ושעה אחת (ב"ש:.) [ט] בכתי"י ובכל משרדו **שבבין** השמשות וכו"ה בתוס' הרא"ש:

הנהגות וצייונים

א] נדצ"ל **שיבא** (באה"מ:.) [ב] שם איתא ר' **יצחק בר נחמני א"ר אושעיא** (גליון:.) ג] עיין רש"י סוכה מח סוף ע"א, אבל בערוך ערך כסף א' פירש הלבין, ועיין חק יעקב סימן תנט ס"ק טז: [ד] צ"ל **תחתית** (וכ"ה ברש"י שבויה"ף רבכתי"י): [ה] יש להוסיף שלשה ימים (באה"מ:.) [ו] בכתי"י הלשון אלא **בשעה שהוא כהרף עין** ולא זמן גדול וכו' אבל אין לפרש **דדבי יוסי** וכו' וה"ק **אותו כהרף עין**: [ז] הכוונה לר"י ור"נ שהם תנאי קמאי (מהר"מ בנעט:.) [ח] צ"ל ושעה אחת (ב"ש:.) [ט] בכתי"י ובכל משרדו **שבבין** השמשות וכו"ה בתוס' הרא"ש:

רבינו חננאל

ברמץ ויבא לחתוי בגחלים: ת"ר בין השמשות [ספק] מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה מטילין אותו לחומר ב' ימים. ואמרינן למאי הלכתי לטומאה כדתנן במסכת זבין פרק א' ראה ב' ימים בין השמשות ולקרבן. פי' לטומאה ולקרבן. פי' האיש מטמא בראיות והאשה בג' ימים עכשיו איש שראה ביום שבת בין השמשות אם תאמר בין השמשות כולו (א') יום הוא הנה [ראה] ראייה אחת בשבת עוד ראה ביום ראשון בין השמשות הנה ראייה שניה ביום ראשון וא"ת בין השמשות של יום ראשון חציו מליל יום ב' הוא נמצא שראה ג' ימים (בג') [בב'] ראיות בשבת וביום א' ויום שני וקיי"ל ב' לטומאה וג' לקרבן.

ראה אחד ביה"ש ספק חציו יום [וגי'] ימים או (לג') [וגי'] לילות הרי זה זב גמור ו**תניא בתוספתא** (פ"א דזבים) ומודה ר' יוסי שאם ראה אחת בין השמשות אף על פי שאין כאן כדי טבילה וסיפוג יש בו ב' ראיות שב' ימים חולקין אותה וכן היה ר' יוסי אומר ראה אחת בין השמשות ספק לטומאה ופטור מן הקרבן ראה שתיים בין השמשות ספק לטומאה ולקרבן אחת ודאי ושתיים בין השמשות [שתיים ודאין] ודאי לטומאה וספק לקרבן שתיים ודאי ואחת בין השמשות [או שתיים בין השמשות ואחת ודאי ודאי לטומאה ולקרבן]. סוף הבריייתא. ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה וכ"ז שפני מזרח מאדים הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון (והוה יום) [ביה"ש] הכסיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה דברי רבי יהודה ור' נחמיה אומר בה"ש משתשקע החמה עד כדי חילוק חצי מיל רבי יוסי אומר ביה"ש כהרף עין הלילה נכנס והיום יוצא ואי אפשר לעמוד עליו. ואמרי על הא דר' יהודה הא גופה קשיא ומתוך רבה כרוך ותני איזהו בה"ש משתשקע

לד:

רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין. פירש רשז"ל דאין להסתפק צו חנא קמא" אצל אין לפרש רבי יוסי אין מסתפק צצין השמשות כלל והכי קאמר כהרף עין **אני** מכיר וצקי צו מתי זה נכנס וזה יוצא ויודע אני מתי הוא

יום מתי הוא לילה דהא צתוספתא דמסכת זבים צפ"ק קתני וכן היה ר' יוסי אומר ראה אחד צין השמשות ואחד ודאי ספק לטומאה ולקרבן פירוש שראה צמוצאי שבת ציה"ש וציום שני ראה ציום ספק לטומאה דשמא צין השמשות כולו מן היום והוי יום מפסיק וטהור או שמא כולו מן הלילה והווי שני ימים רלופין וטמא ושמא מן היום ומן הלילה ואיכא שלשה ימים רלופין וחיצ קרבן אלמא דר' יוסי נמי מספקא ליה צההוא כהרף עין: **ספק** **לְטוּמָאָה** וּלְקָרְבֵן. פירש בקונטרס דשמא צין השמשות ראשון כולו מן היום ושני כולו מן הלילה ול"נ דאי ראשון כולו מן היום שני נמי כולו מן היום ותו דאמר לקמן בשמעתינ (דף לה:.) העושה מלאכה בשני צין השמשות חייב חטאת ממה נפשך ולפירוש הקונטרס הא איכא למימר שמא צין השמשות דע"ש כולו יום ומוצאי שבת כולו לילה ולא יתחייב חטאת אלא אשם ומפרש

רשז"ס ספק לטומאה ולקרבן שראה צין השמשות צמוצאי שבת וציה"ש דמוצאי יום שני דשמא צין השמשות שניהם כולו מן היום או כולו מן הלילה ומפסיקין יום אחד צינתיים ואין כאן טומאה או שמא חליו מן היום וחליו מן הלילה והווי רלופין וטמא ימיים רלופין וטמא שבויה"ף רבכתי"י: [ח] יש להוסיף שלשה ימים (באה"מ:.) [ו] בכתי"י הלשון אלא **בשעה שהוא כהרף עין** ולא זמן גדול וכו' אבל אין לפרש **דדבי יוסי** וכו' וה"ק **אותו כהרף עין**: [ז] הכוונה לר"י ור"נ שהם תנאי קמאי (מהר"מ בנעט:.) [ח] צ"ל ושעה אחת (ב"ש:.) [ט] בכתי"י ובכל משרדו **שבבין** השמשות וכו"ה בתוס' הרא"ש: דהוו אלקי אמה דשיעור מיל היו אלפים אמה כדפי' רש"י צפרק שני שעירים (יומא דף סו. ושם) ואמר צפרק ד' מיתות ^(ו) (פנהדיון דף סג:.) ראה אחת מרובה כג' שהיא כמגדיון לשילה שהם שתי טבילות ושני סיפוגין הרי זה זב גמור וצתוספתא צריש מסכת זצין משמע היינו שיעור ק' אמה לכך מפרש ר"ת דמיירי שלא ראה כל צין השמשות אלא שעה אחת מועטת דצין השמשות זה ושעה אחרת ^(א) צצין השמשות אחר וצבל שהוא שצין ^(א) השמשות יש להסתפק שמא כולו מן היום או כולו מן הלילה או חליו יום וחליו לילה והשתא אחי שפיר דספק לטומאה דשמא הראשון כולו מן היום והשני כולו מן הלילה ומפסיקין יום צינתיים או שמא תרוייהו יום או תרוייהו לילה ואיכא צ' ימים רלופין וספק לקרבן שמא הראשון מן היום ומן הלילה והשני לילה או הא' יום והצ' חליו יום וחליו לילה ואיכא ג' רלופין וההיא דהעושה

שמא שתיהן הראיות היו מקצתן ציום ומקצתן צלילה ויש כאן שלשה ^(א) רלופים ויש כאן שלשה ^(א) רלופים וכן אם הראשונה מקצתה ציום ומקצתה צלילה והשניה כולה מן חטאת העוף הצאה על הספק ואין נאכלת דשמא לאו צר קרבן הוא ומליקת חולין נצלה: ראה אחת ביה"ש ספק **לְטוּמָאָה**. שמא מקצתה ציום ומקצתה צלילה והיינו חומר צ' ימים וטמא ז' או שמא כולה או מן היום או מן הלילה ואין כאן אלא אחת: פני מזרח **מאדימים**. עדיין לא הכסיף אפי' תחתון: ברוך ותני. שני הדברים צנרך אחד צתורה אחת: ואודו **לְטַעֲמִייהוּ**. דרצה סגר שיעור ציה"ש נפיש ורצ יוסף סגר וזמר: חשק שלמה על רב נסים גאון (ב) פי' הדברים אמנם החפץ היבש וכל דבר שאינו מוסיף הגל אינו אסור הסמנה צום מצעוד יום אצל משחשיה אסור וכן הוא במשנה אצל עומנין צן כשהן יצשין:

הודפס מאתר אוצר החכמה 80 tablet.otzar.org עמוד

במה מדליקין פרק שני שבת

מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום. כדתנן לקמן" לא צנפת ולא צוצל ואף על גב דסתם הטמנה מצעוד יום הוא דהא אסרינן משחשכה: ברמין. אפר המעורר צגחלים: ויטמין. דהא מצעוד יום הוא: גזירה שמא יחתה בגחלים.

משחשכה שצא ^(א) לצבל הקדירה שלא צשלה כל צרכה וגזרו אף צצישלה כל צרכה עד שיגרוף או שיקטום והכי מסקינן צפרק כירה (דף לו.) דאמר רצי"ל קטמה והוצערה משהין עליה חמין שהוחמו מצעוד יום כל צרכן ותצטיל צצישל כל צרכו וכן אמר רבי יותנן ^(ב): מן היום ומן הליילה. כלומר ספק (ב) יש צו משהיהם: ספק כולו מן היום ספק כולו מן הליילה. הרי ג' ספיקות לפיכך מטילין עליו חומר שני הימים ולקמן מפרש למאי הילכתא שי"ך לומר שמא יש צו משהיהם: מאדימין. שגראה אדמומית חמה צעצים: הכפוף. השחיר ^(א): התחתון. תחתון ^(א) של כיפת הרקיע הסמוכה לארץ: עייון. גוצהה של כפה אינה ממחרת להכסיף ולקמן פריך מאי קאמר דקשיא סיפא ארישא: חצי מיל. זהו שיעור אורך צין השמשות ולאחר חצי מיל הוי לילה: כהרף עין. כשיעור קריצת עין צרפיון ולא צחוקה: זה צנפם. הלילה נכנס והיום יוצא יציאת זה עם כניסת זה כשהם מתפרשין קרי צין השמשות וכל דמקמי הכי הוי יום מעילא: צמאי היציאתא. יטילו עליו ספק שמא משהיהם יש צו צשלמא ספק כולו מן היום איכא למימר לענין מוצאי שבת להציא אשם חליו ספק כולו מן הלילה לענין לילי שבת אלא חומר שניהם למאי הילכתא: ראה שני ביה"ש.

זצה דוז מטמא צימים וצראיות צין שראה שמים ציום אחד צין שראה שמים בשני ימים רלופים צין שראה אחת בשני ימים כגון צין השמשות חשיצ ליה כשתי ראויות משום ימים דילפינן" מלולכר ולנקצה" מה נקצה צימים אף זכר צימים וראויות צגופיה מיפרשא כדתניא צמגילה (דף מ.) מנה הכתוב שמים וקראו טמא כו': ספק צטומאה וצקרבן. ספק טמא ספק טהור ספק חייצ קרבן עם הטומאה ספק אינו חייצ קרבן אצל טמא שצעה דוז צעל שתי ראויות או שני ימים כל תורת טומאת זצין עליו ושלישי מצאתו לידי קרבן וזה שראה שני צין השמשות ספק יום אחד הוא וטמא בשני ראויות או שני ימים רלופים הן וטהור מטומאת שצעה אלא כצעל קרי צעלמא דלאו שתי ראויות ציום אחד איכא ולא שני ימים רלופין איכא ספק שהן ג' ימים רלופין דוז גמור הוא אף לקרבן כיצד שמא צין השמשות הראשון כולו מן היום וציה"ש השני כולו מן הלילה וגמלא יום אחד הפסק צינתיים וטהור או שניהם מן היום דהוו להו שני ימים רלופין וכן אם שניהם מן הלילה הוו להו נמי שני ימים רלופין או שמא אם הראשון מן הלילה והשני מן היום הוו להו נמי שתי ראויות ציום אחד וטמא שצעה צבל אלו ואין כאן קרבן או שתיים רלופים וכן אם הראשונה מקצתה ציום ומקצתה צלילה והשניה כולה מן הלילה הרי דינה כדון ב' ראיות כי יציאת היום וכניסת הלילה מחלקין הראיה ומפסיקין אותה שאמרה המשנה ראה אחת ביום ואחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם ספק שמקצתה היום ומקצתה למחר ודאי לטומאה וספק לקרבן אבל אם ראה בין השמשות הראיול ובין השמשות הוא סוף היום שעבר ותחילת יום שאחרייו ואנו מסתפקים בו יהיה דין זה האיש ספק לטומאה

תרי

וטמא בשני ראויות או שני ימים רלופין הן וטמא נמי צתורת ימים ספק צ' ימים שאין רלופים הן וטהור מטומאת שצעה אלא כצעל קרי צעלמא דלאו שתי ראויות ציום אחד איכא ולא שני ימים רלופין איכא ספק שהן ג' ימים רלופין דוז גמור הוא אף לקרבן כיצד שמא צין השמשות הראשון כולו מן היום וציה"ש השני כולו מן הלילה וגמלא יום אחד הפסק צינתיים וטהור או שניהם מן היום דהוו להו שני ימים רלופין וכן אם שניהם מן הלילה הוו להו נמי שני ימים רלופין או שמא אם הראשון מן הלילה והשני מן היום הוו להו נמי שתי ראויות ציום אחד וטמא שצעה צבל אלו ואין כאן קרבן או שתיים רלופים וכן אם הראשונה מקצתה ציום ומקצתה צלילה והשניה כולה מן הלילה הרי דינה כדון ב' ראיות כי יציאת היום וכניסת הלילה מחלקין הראיה ומפסיקין אותה שאמרה המשנה ראה אחת ביום ואחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם ספק שמקצתה היום ומקצתה למחר ודאי לטומאה וספק לקרבן אבל אם ראה בין השמשות הראיול ובין השמשות הוא סוף היום שעבר ותחילת יום שאחרייו ואנו מסתפקים בו יהיה דין זה האיש ספק לטומאה

ראה ב' ימים בין השמשות ספק לקרבן ראה יום אחד בין השמשות ספק לטומאה. כבר ידענו כי הזב אפילו ראה ג' ראיות מופסקין ביום אחד הרי הוא זב גמור כדתניא (בי"ק פרק כיצד הרגל דף קד) תלה הכותב את הזב בראיות ואת הזוב ביימים וכן אם לא יהיו מופסקין אלא מחוברין ויש בהן שיעור שיטבול אדם ב' טבילות ויסתבג ב' סיפוגין הרי (זה) [זוב] גמור כדתנן (מס' זבים פ"א משנה ה) ראה אחת מרובה כשלש שהיא (כמי גדיון) [כמין גד יוין] לשילוח שהן כדי שתי [טבילות] וכשני סיפוגין הרי זה זב גמור וכן נמי אם ראה בסוף היום ראייה אחת מחוברת שלא פסקה עד שבנסט הלילה הרי דינה כדון ב' ראיות כי יציאת היום וכניסת הלילה מחלקין הראיה ומפסיקין אותה שאמרה המשנה ראה אחת ביום ואחת בין השמשות אחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם ספק שמקצתה היום ומקצתה למחר ודאי לטומאה וספק לקרבן אבל אם ראה בין השמשות הראיול ובין השמשות הוא סוף היום שעבר ותחילת יום שאחרייו ואנו מסתפקים בו יהיה דין זה האיש ספק לטומאה

מסורת הש"ס עם הובפות

(א) צרכות צ: (ב) [גדה נג.] [עיי' תוספות פסחים ב. צ"ק ס: ד"ה לעולם יכנס], (ג) זבים פ"א מ"ו, (ד) [דף מז:י.] (ה) ולקמן לו:י.] (ו) ב"ק כד., (ז) ויקרא טו לג, (ח) היא משנה בזבים פ"א מ"ה (רש"ש).

הגהות הב"ח

(א) גמ' וזה יוצא (ואי אפשר לעמוד עליו). תל"מ וגי' צ תוספות משמע דלא גרסי' וא"א לעמוד עליו. גס צאשר"י ל"ג ליה. אצל צאלפס גרס ליה: (צ) רש"י ד"ה מן היום וכו' ספק אי יש צו:

גליון הש"ס

גמ' אלא תל"ת רביעי. עיין פירש"י צרכות דף ב ע"ב ד"ה והלא כהנים. ונדה דף נג ע"א צנש"י ד"ה ציה"ש וז"ע:

רב נסים גאון

לא כמו שאמרה ספק חשיכה ספק אינה חשיכה טומנין את החמין אבל ודאי חשיכה אין טומנין כלל ואפילו בדבר שאינו מוסיף ופירוש דילה בתוספתא (פרק רביעי) אין טומנין את החמין בתחילה ובסוף פרק במה טומנין (דף נא) תני רבנן אע"פ שאמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף כו' ולפי שהיתה הטמנת החמין בשבת אסורה מכל צד למדנו ראייה מזה על דבר המשנה שאמרה אבל טומנין בהן יבשין אינן אלא מבעוד יום ערב שבת ואפילו הכי הרי אמרו אין טומנין כו' לא בגפת ולא בזבל כולה. ובפ' כירה אמרו (דף לט) אפר רב חסדא ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרו להן רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף ואפילו מבעוד יום ועמד לנו מדבר זה כי הגפת והזבל וכל דבר שהוא מוסיף הבל לא נכשר הטמנה בהם ואפילו מבעוד יום ואן אל תבן אל יאבס וכל דבר הבל פי' אלתרארה אנמא אבאה אל הטמנה בהם מבעוד יום אבל משחשיכה אסור (ב) הרי מכאן אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף ואפילו מבעוד יום ואין טומנין בדבר שאינו מוסיף כו' ולפי שהיתה הטמנת החמין בשבת אסורה ואלו שפני שאמרו אין טומנין בתחלה בשבת ולא יתכן להיות אלא מבעוד יום ואעפ"כ אסרו דבר שהוא מוסיף ולא התידו אלא דבר שאינו מוסיף ואם היה דבר שאינו מוסיף מבעוד יום הוא שמותר מכלל משחשיכה אסור: כבר ידענו כי הזב אפילו ראה ג' ראיות מופסקין ביום אחד הרי הוא זב גמור כדתניא (בי"ק פרק כיצד הרגל דף קד) תלה הכותב את הזב בראיות ואת הזוב ביימים וכן אם לא יהיו מופסקין אלא מחוברין ויש בהן שיעור שיטבול אדם ב' טבילות ויסתבג ב' סיפוגין הרי (זה) [זוב] גמור כדתנן (מס' זבים פ"א משנה ה) ראה אחת מרובה כשלש שהיא (כמי גדיון) [כמין גד יוין] לשילוח שהן כדי שתי [טבילות] וכשני סיפוגין הרי זה זב גמור וכן נמי אם ראה בסוף היום ראייה אחת מחוברת שלא פסקה עד שבנסט הלילה הרי דינה כדון ב' ראיות כי יציאת היום וכניסת הלילה מחלקין הראיה ומפסיקין אותה שאמרה המשנה ראה אחת ביום ואחת בין השמשות אחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם ספק שמקצתה היום ומקצתה למחר ודאי לטומאה וספק לקרבן אבל אם ראה בין השמשות הראיול ובין השמשות הוא סוף היום שעבר ותחילת יום שאחרייו ואנו מסתפקים בו יהיה דין זה האיש ספק לטומאה

ראה ב' ימים בין השמשות ספק לקרבן ראה יום אחד בין השמשות ספק לטומאה. כבר ידענו כי הזב אפילו ראה ג' ראיות מופסקין ביום אחד הרי הוא זב גמור כדתניא (בי"ק פרק כיצד הרגל דף קד) תלה הכותב את הזב בראיות ואת הזוב ביימים וכן אם לא יהיו מופסקין אלא מחוברין ויש בהן שיעור שיטבול אדם ב' טבילות ויסתבג ב' סיפוגין הרי (זה) [זוב] גמור כדתנן (מס' זבים פ"א משנה ה) ראה אחת מרובה כשלש שהיא (כמי גדיון) [כמין גד יוין] לשילוח שהן כדי שתי [טבילות] וכשני סיפוגין הרי זה זב גמור וכן נמי אם ראה בסוף היום ראייה אחת מחוברת שלא פסקה עד שבנסט הלילה הרי דינה כדון ב' ראיות כי יציאת היום וכניסת הלילה מחלקין הראיה ומפסיקין אותה שאמרה המשנה ראה אחת ביום ואחת בין השמשות אחת בין השמשות ואחת למחר אם ידוע שמקצת הראיה מהיום ומקצתה למחר ודאי לטומאה ולקרבן ואם ספק שמקצתה היום ומקצתה למחר ודאי לטומאה וספק לקרבן אבל אם ראה בין השמשות הראיול ובין השמשות הוא סוף היום שעבר ותחילת יום שאחרייו ואנו מסתפקים בו יהיה דין זה האיש ספק לטומאה

כי

(א) עירובין יד: כלים פט'
מ"א אלהות פ"ח מ"א
(ב) [ע"י חוספות עירובין
יד: ד"ה ש"מ וכו' דנ"י]
לענין מקח וממכר
(ג) מולכים א' ז כג
(ד) לקמן פג: (ה) ע
רש"י פסחים נד ע"א דר"ו
באר, (ו) תענית ט'
(ז) עמוד ב: (ח) ט'
חוס' ד"ה הדין שריפת
(ט) ה"א.

(ש"ס) זמ"ז [ז]
: [ז] מ"ז

כי בחליפת זה היוס

חשק שלמה

ליקוטי רש"י

[illegible][illegible]

זיין [פסחים נד.]. סלע וזיין ממנו מים
בשצילו לפי שמתה מרים [חעני' ט.].

הדעושה מלאכה בשני צין השמח
או שעשה בשניהם בתחילת צין
דמסכת וזים צפ"ק דשני צין השמח
מירי נמי דידעין כגון שראה פ

תרי תילתי מיל מאי בינייהו איכא בינייהו
 כפפלא דדנקא וחיילופה בחלתא דאמר רבה
 כחלתא בת תרי כורי שרי למלטולה ובת
 כחלתא כורי אסור למלטולה ורב יוסף אמר
 כבת חלתא כורי גמי שרי בת ארבעה כורי
 כאסור אמר אבוי בעי מנינה דמר בשעת
 כמעשה ואפילו בת תרי כורי לא שרא לי
 כהא תנא דתנן ^ככוורת הקש וכוורת
 כהקנים וכו' ספניה אלכסנדריא ^כע"פ ^כיש
 כעלמיה שולים והן מחזיקות מ' סאה בלח שהן
 כעוריים כיבש מהורים אמר אבוי שמע מנינה
 כהא גרשלא תילתא הוי ^כאבוי חזייה לרבא
 כדא דאוי למערב א"ל והתניא כל זמן שפני
 כמזרח מאדימין א"ל מי סברת פני מזרח ממש
 כאלא פנים המאדימין את המזרח א"ר רבא
 כחזייה לאבוי דא דאוי למזרח א"ל מי סברת
 כפני מזרח ממש פנים המאדימין את המזרח
 כאדם משתקע החמה חצי מיל: א"ר חנינא
 כהרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה
 כבראש הכרמל ויירד ויטבול בים ויעלה וזהו
 כשיעורו של ר' נחמיה א"ר חייא הרוצה לראות
 כבבארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה
 כויראה כמין כעלה בים וזו היא בארה של
 כמרים אמר רב מעין המושלמל טהור וזהו
 כבארה של מרים: אמר רב יהודה אמר שמואל
 כביה"ש דר' יהודה כהנים טובלין בו למאן
 כאילימא לר' יהודה ספקא הוא אלא ביה"ש
 כדר' יהודה לר' יוסי כהנים טובלין בו פשיטא
 כמהו דתימא בין השמשות דר' יוסי מישך
 כהשמשות דר' יהודה קא משמע לן דשלים
 כבין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל בין
 כהשמשות דר' יוסי אמר רבה בר בר חנה
 כא"ר יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת
 כוהלכה כר' יוסי לענין תרומה בשלמא הלכה
 ככר' יהודה לענין שבת לחומרא אבל לענין
 כתרומה מאי היא אילימא לטבילה ספקא היא
 כאלא

ל בין השמשות דר' יהודה
הכי אלא בין השמשות דר'
יות דר' יוסי לרבי יהודה
השמשות דר' יוסי קדים
היה לר' יוסי לילה הוא
העיר הערב שמש ה' דלר'
השמשות דר' יהודה ספק
כהרף עין מקמי דסליק
יהודה וספק לילה הוא ואין
אם לנימיר דר' יוסי קדים
יוסי ופרמינין פשיטא ואי
מאי פשיטא? טובא אשמעינן
ספקא דר' יוסי כהרף עין וכל
מישך שיך בדר' יהודה. בסופו
ולכא הערב שמש קא משמע
שמש: בשמא הדיבא בר' יהודה
אליה הלכך על כרחך לחומרא
עשה צו מלאכה מיא אשח תלי
יהודה כדקאמר ר' יוסי והא לר'
כמות של בית אבך פירוט שכן
של בית אבך שהם קטנות דהא
דמוריות דלית להו מדיקין דכולי
יורד ויטבול ויעלה. פ"ה בקוין
לילה וקשה דלח' לל' לל' לל'
לדשמעינן דטבילה מנחילא היא ויפירי
דמשיעלה ממחיל בין השמשות
הערב שמש" וה"ה דלפי זה
השמשות דרבי יהודה אלא שמש
דרבי יהודה אינו ממחיל משתקק

מין [פסחים נד.]. סלע וזבין ממנו מים
בשילולו לפי שמתה מרים [תענית ט.].

מיל אמרו וחלופה בהלחא רבה גותן בה מדר
ורדיקנית ומנא היא והלכך שריא לטלטולה. אמר אביי בעי מיניה דמר הלכה למעשה
ית אף על פי שיש להם שולים ומחזיקות מ' סאה בלח שהן כוריים ביכש טהורים
רבי (נחמי) [חנינא] הרצצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש הכרמל

המשותף היינו שפשה כל צין השמשות
השמשות וכן הא דתניא בחוספתא
השמשות ודאי לטומאה וספק לקרבן
בשניהם בתחילת צין השמשות ועוד

ודר' יוסי מני לה דאמר בין השמשות
 כהרף עין וליכא ציה שיעור שלשה
 רביות: **תר"י תייתי** ט"ל קשה
 להכח שמע דמשקיעה החמה עד
 לילולא לכה אלא תלפוחי ריבעי מיל"ה ו'
 יהודה גופיה תלפוחי צפרק מי שהיה
 טמא (דף קז. ה. וס) סבר דמשקיעה
 החמה עד זמא הכובים ארבע מילין
 וזמא הכובים לילה הוא כדאמרין
 זב"ש פ"ק דפסחים (דף קז. וס)
 ודברנו קרא (תמיה דף ו' וס)
 עושים במלכה וגו' דמיניה מסיק
 בפ"ג דמגילה (דף כ'): דמעלות השחר
 נמצא הוא ואומר ר"ח דהס מיי"ח
 במחלה שקיעה והכא משחקק מסוק
 שקיעה אחר שזכנה מהה עצמי
 הדרעי אבל חימה לר"י דבמאי פליגי
 דהא ודאי משעת זמא הכובים הו'
 לילה כדפ' ר"ל דארמין לקמן" לא
 גדולים הנראים ביום ולא קטנים הו'
 כדפ' ב"מ דמיה ודשחא פליגי דל' יהודה
 ממספקא ליה בכל כוכבים הנראים
 דמשקיעה החמה עד שהסקיף העליון
 אסא הם בינוים אס לאי וע"ק דמיח
 אסא בחדס בינוי שדך מחסילת שקיעה
 החמה ד' מילין כדאמר פסחים י"ל
 דמספקא לכו מהו אס בינוי:

ואפילו בת תרי כורי **אֵל שרא**
אֵל לית הילכתא הכי
 שיתצטל ממנו חורת כלי משום כווצו
 דאמר צפ"ב דעירוצין (דף קפ"ה) וסו'
 הדיא שמיחא דהוא צי רבי פדת דהוא
 שקלי לה עשרה ושי די אדשא אמר
 חורת כלי עליה אפילו **אָזי** גופיה לא
 קיצלה כלמארנין צפרק כירה (לקמן)
 (דף מה): מנרנח שאני אשדס קוצע
 לא מקום אָזי **אָזי** והכי כילת חמסיס
 דאדס קוצע לא מקום ומוסר לגטוסה
 ולפורקא בשבת אלא אמר **אָזי** כי'
 הדיא דלמאנין בשליה כל כתי' (לקמן)
 (לקמן): פמוטוס ש"ל ציח צר מותר
 לטלטל בשבת א"ל כי' זירא גיטלין
 צידו אמת או בשמי ידים אמר ליה
 דלית ולא כר"ח ורש"י שפירסו כחות'
 א מוכח בדיא צפ"ב כירה (לקמן מה)
 עלמא שרי דהיינו פמוטוס גדולות'
 קוטנסס זכור דיי שירד ייעלה הוי
 למינקט סימנא טעילה אי לאו דלמא
 כירוס" משענ' צפ"ב (צ) [א'] דצברוס (צ)
 והשחא קמ"ל דשפיר טבל ועלה לו
 הוה ליה למינקט הדורא לידע צין
 מוא סבר כרב יוסף דבין השמשות'
 וקע' החמה אלא משהכסיף החממות':
 אלא

ויהוה דר' יהודה קדים: פשיטא. דלר' א
 וישיבניה דר' יהודה נפיש טובא
 דר' יהודה לילא הוא אפי' לר' יוסי
 דר' יהודה לר' יוסי יומא הוא וכשר
 מדקאמר ר' יומא הלכה כר' יהודה
 הלכה כר' יהודה לעין שבת איכא
 למימרא דביה"ש דריה' לילא הוא:
 א מדלעין שבת קאי כיומא נחומא:

(משיכסוף עליון עד שישה לתחתון) [משחשקע
ר רבה] ווע"ז שפירשנו דרבה אמר ג' רביעי מי

דה ב' כור ורב יוסף נותן בה מדה ג' כור (ביותר)
עשה ואפילו חלתא בת ארבעים סאה שהוא כור
ם כלומר אינה כלי לפיכך אינה מקבלת טומאה ו
מל וירד ויטבול בימא של טבריא ויעלה וזהו

קלג ב מ"י פכ"ה מהל' שבת הל' ו [וע"ש צמ"ת] סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שח סעיף ב:

ו [עירובין ד' ע"ב]
קאמו אב"י הך מלמא
אקרא דש"מ האי גורשא
וכר' רוצ"ק] (גליון):
ז [יש להוסיף: זגריס]
והא כפי הערב שמש,
ועיין הגהות יעב"ץ:
ח הר"י לא גרס הך
תיבות "בין השמשות"
אך גרס ומערב שמש
דרי' סוף דיבור ואמרי'
מתחיל דיבור מישך שייך
והוא נכון (גליון) בדפוס
המקורי.

[illegible]

החמה וכ"ז שפני מערב
מאדימין את המזרח
וסימן כוותא. פי' אם

[illegible]

זמנה עד שיכסיף התחתון]]
ורב יוסף אמר ב' שלישי

ותר] אסור נמצא רב יוסף
שליש כור לא התיר לי כי
לכתא כרבה: רבי נחמיה
עור של ר' נחמיה. א"ר

ג. רבינו יונה [הובא בטור סימן שמונה עשרה חקטז]:
ג. הרמב"ם בפרק (ד') [כד] מהלכות שבת [הלה] ין הביאו הטור והב"י סימן שמ"ב [שם ד"ה] והרמב"ם, וכן במד לא ד"ה ספק]:

ד. הר"ף [ימלא ג, בן והרא"ש [שם פ"ח סימן ח] והר"ן [שם ג, ב ד"ה ת"ר] ופנחס: שנת טו, א סוף ד"ה אמר רבה [והמגיד [משנה] בפרק ה' [משנה הלכה ד] בשם הרמב"ן [מורה האדם, עין אבילות יונה עמוד רנא] מהא דיומא דף פ"א [פ"ב]:

ה. המגיד [משנה] שם [ר"ן שם בשם הרמב"ן שם עמוד רנב]:

ה*. ר"ן שם; מגיד משנה שם בשם ר"ת בתוספות שנת לה, א ד"ה תר, ובפסחים נד, א ד"ה רבי יהודה, ודעת הרמב"ן שם; רא"ש תענית פ"א סימן יב; מהר"י אבוהב צביאורו לטור סוף הסימן, נדעת הטור: ו. שנת ל"ד [פ"ב] וכרבי יהודה וכדמפרש לה רבה [ר"ף שנת טו, א; רא"ש שם פ"ג סימן כג; רמב"ם שנת ה, ד]:

ו. ויותר לומר: אכל לעשר ולהטביל לא היה מזה, ועירובי חצירות היו מזה (מגיד משנה שנת ד, י). ובכסף משנה [שם] כתב דעירובי חצירות לא היה מזה, אלא שהוא טרוד ונחפו עליה, ע"כ. ואם כן אם אין לו מה יאכל בשבת או שאין לו כלים, מותר להטביל בין השמשות. ומיהו יש שנותין שאסורין גם בין השמשות, כמו שכתב סימן ת"ט סעיף ג' וסימן תי"ד סעיף ג' י"ד. דה"ה [וכתב רש"ל בתשובה ריש סימן (נ"ח פ"ו)] [מו, כל דבר שהוא נחפז] שם לא בא לידו היה מטער עליה, נמצא שהיה מטער בשבת [מותר] י"י, ועוד לבי נוקף להחמיר, דאם הוא עסק גמור לצורך חול שאין צריך לו כלל בשבת אסור אפילו מטער עליה, אכל [לצורך גדול] [או] י"י בהפסד מרובה שרי שנותים, ובפרט שבות דאמירה לעכו"ם. וכן מותר לומר לעכו"ם בין השמשות להדליק נר ציוס שמת בו אציו, מאחר שהעולם נזהרין בו חשדין ליה כלל צורך גדול, דאין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה, עכ"ל: ז [י"ג] (י"ב) [הה"ל] הנר. אפילו שלא במקום מזה, דכיון שעוד היום גדול צודאי יש מקומות שעדיין לא קבלו עליהם שבת, ודמיא להא דאמרין [מליץ סוף מע, ב] אינהו מיכל אכלי לדין מיתסם לא סתים (שם מהר"י וי"ל ש"ת סימן קטז). ואם תאמר הא כללו הכי שרי, דאי

צעי לא קבל שבת עליה, (י) כמו שכתבתי סוף סימן רס"ג [ס"ק לו], ויש לומר דשאי הכי דמיירי ביחיד המקבל עליו שבת, אכל בצנור שקבלו עליהם שבת חל עליהם שבת בעל כרחם, וגרע מדין השמשות, (י) כמו שכתבתי סעיף ד' [ס"ק יב], ולכן הוצרך מהר"י וי"ל לטעם אחר. ומשמע מדבריו דאם הוא חלי שעה סמוך לחשיכה, דאז אפשר לכל מקומות ישראל קבלו עליהם שבת, אסור לומר לעכו"ם. ומיהו לצורך מזה אפשר דשרי, דלענין אמירה לא מחמירין טפי מדין השמשות, וכן משמע במהר"י וי"ל שם, וכן כתב רש"ל בתשובה [סימן מו]: ח שצריך להוסיף. והוי מלוא עשה דאורייתא: ט ת"ת ריבצי מ"א. והוא כמו רביעית שעה קודם לאל הכוכבים. וב"ח [עמוד נב ד"ה מיהו נספר, וד"ה מיהו כנר] כתב שיש להחמיר לעצמו, כמו שכתבו ספר היראים [השם סוף סימן רעדן ומרדכי [שנת רמז טו עט, א] והאגודה [שנת סימן מט] (י) דמתחלת

השקיעה הו לילה, וג' רביעי מיל קודם לזה הו בין השמשות, וכן ראיתי זקנים ואנשי מעשה שפירשו ממלאכה (י) ב' שעות קודם שבת, עכ"ל. וז"ל "תשובה (מהר"י) [מהר"ל] [סימן קס"ג [קנב], לענין תפלה וקבלת שבת פשיטא דאלין ככל יוס אחר שעותיו, דלפינן [פסחים נח, א] מחלקהו לשני ערביה, ומשנין לשעות מחלות

ערך להם למהריק"ש

[שם] ויותר לומר צנ"י. עין סימן שמ"ב י"א: סוף פנייה ב [שהוא שלשה מילין ורביע]. ושעור זמן זה בשעות עין סימן מנ"ע דין ב', ותראה שלשה מילין ורביע הם משעה עשר חלקים וחצי מעשרים בשעה:

ביאור הגר"א

[ו] ויותר לומר כו' וכן. עין שם רש"י ד"ה ספק חשיכה. אבל הרמב"ם [שבת נד, י] סובר דאחי אפילו כרבי [שבת ה, ב], ולא אמר רבי אלא בכהאי גוונא, וראה דלא אשכחן מלתיא דרבי אלא לענין עירוב. ועין סימן תט"ו סעיף א', אין כו' או מפני כו': [ז] [הנה] וכן כי שקב"ל. עין מ"א [ס"ק ו: [ח] [פנייה ב] יש אומרים שצריך. כתב בלשון יש אומרים, לפי שהרמב"ם לא כתב תוספת אלא בעניני יום הכיפורים, אבל בשביתה לא כתב שום תוספת, ועיין בהלכות שביתה עשור פרק א' [הלה ו]. וטעמו, דאמרין בירושלמי ריש שביעית רבן גמליאל ובית דינו התירו באיסור ב' פרקים הראשונים, רבי יוחנן בעי, לא כן תנינן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד כו'. רבי אחא בשם רבי יונתן בשעה שאסרו למקרא סמכו, ובשעה שהתירו למקרא סמכו. בשעה שאסרו למקרא סמכו, בחרש ובקציר תשבות [ושמוה לה, כא] כו'. ובשעה שהתירו למקרא סמכו, ששית ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך [שם כ, ט]. מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, אף ערב שבתות שנים אתה מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה. וכן הוא בגמרא ריש מועד קטן ד' א', ורבי יוחנן אמר כו'. ואע"ג דפרך שם על זה,

מכל מקום משבת לא חזר. וכן משמע בסוף פרק ב' דשבת ולה, אן דקאמר עם חשיכה אין, ספק חשיכה לא, ואם איתא הרי תוספת שבת קדים. ותוספות פרק קמא דראש השנה ט' א' וד"ה ודבי ציקאן דחיק משום תוספת לית ליה שיעורא, וכבר כתב הרא"ש בפרק ד' דברכות סימן ו' דעל כרחך יש שיעור, ממה שכתוב בריש פרק כ"ג דשבת קמ"ח ב' דהא תוספת יום הכיפורים כו'. ועל כרחך אין מניחין אותן לאכול עם חשיכה ליגע באיסור כרת, דהא גם שם לא אמרין אלא תוספת דוקא, וכן עיקר. וכן הוא מסקנת התוספות [ואש השנה] שם, דאין צריך תוספת אלא ביום הכיפורים, כהרמב"ם. והוה שכתוב [שבת סוף י, ח] ובית הלל מתירין עם השמש, ותנן בפרק ב' דשבת ל"ד א' ספק חשיכה אין מעשרין כו', אבל דאי מצוה להוסיף, והוה התקיעות שהיו [שם לה, בן: [ט] וזמן תוספת זה הוא מתחלת כו'. ר"ל, דב' שקיעות הן, כמו שכתבו תוספות בשבת ל"ה א' ד"ה תרי, מהא דפסחים צ"ד א'. וכן הוא דבריהם בברכות ב' ב' וכפירוש תוספות שם [ד"ה רילאן]: [י] שאין השמש. דקודם לכן אי אפשר, כמו שכתוב שם [שבת י"ז ב' במתניתין. וכל זה דחיק לשיטת (ו)יש אומרים הנ"ל שצריך תוספת, אבל מתניתין מכרעא כהרמב"ם ותוספות דאין צריך, וכמו שכתבתי לעיל [ס"ק חן: [י] עד זמן. דאחר כך ג"כ לא אפשר, דבלאו הכי אסור: [יא] שהוא ש"ש. מהא דפסחים כנוצר לעיל [ס"ק ט] בתוספות [שבת שם] הנ"ל. וכל זה הוא לשיטת התוספות הנ"ל. אבל ליתא, דאם כן מעלות השחר עד הנץ שוה כמן השקיעה עד צאת הכוכבים. ובאמת אינו כן, כמו שכתוב (לעיל) [לקמן], והחוש מכחיש לכל רואה שמעלות השחר הוא שיעור גדול הרבה מאד על צאת הכוכבים אחר השקיעה. ובמדינות הנוטין לצפון, שעלות השחר מתחיל בקיץ בחצי הלילה, א"כ אין צאת הכוכבים כלל בקיץ, אלא דבין השמשות מתחיל מתחלת השקיעה חיכך עד הכסף (התחתון) [העליון והשוה לתחתון] י"י, והוא ג' רביעי מיל באופק ככל וכו' [תקפת ניסן ותשרי, ובתחלת השקיעה בין השמשות גמור, וכל מקום שהוזכר משתקע החמה הוא בתחלת השקיעה, וכן לענין תענית [תענית יב, א] כל תענית שלא שקעה כו', ובתחלת השקיעה מיד

לבושי שרד

בש"ס: (י) שם במו שבתבתי סוף סימן רס"ג. נמצא ס"ק ל': (ס) שם כמו שכתבתי בעיף ד'. נמצא ס"ק י"ב: (ט) שריי"ב בתחלת השקיעה. מתחלת השקיעה עד צאת הכוכבים אמרין פרק מי שהיה עומא [פסחים נה, א] דשיעורו ד' מילין. ומשום דקשיא הך אהיה דפרק כמה מדליקין [שנת לה, ב] דבין השמשות אחר שקיעת החמה ג' רביעי מיל, משום הכי תירלו [משפוט] שם לה, א ד"ה מרין דהיה דמי שהיה בתחלת שקיעה מיירי, והיה דפרק כמה מדליקין מיירי מסוף שקיעה, ממילא מתחלת שקיעה עד סוף שקיעה הוא ג' מילין ורביעי, ונסקף שקיעה מתחיל בין השמשות ג' רביעי מיל: (י) בגיא ב"ב דמתחלת השקיעה הוי לילה, כל"ל כ"א: (יב) שם ב' שעות קודם שבת, ר"ל קודם

ספיקא, לא מהני, דספק חסרון ידיעה אינו כלום: (ד) שריי"ב ויותר לומר צנ"י. דאמירה לגי שבות, ונמצא נסיון שמ"ב דלא נזרז על שבות בין השמשות לצורך מזה או שהוא טרוד ונחפו. ומה דאסור לעשר ולהטביל, משום דלא מקרי מזה, דאם לא יאכל ולא ישתמש בכלי ליכא חיובא. ומה דלא הוי נחפו, משום שיש לו מאכלים וכלים אחרים. מה שאין כן בשאין לו, י"ל דשרי. וזוה מוכן דברי המג"א ס"ק ו': (ה) בגיא בקי' ובתב"ש בתשובה סימן כ"ז (כ"ד דבר שהוא נחפו שאם הוא דבר שאם לא בא לידו היה מצטער ע"י נמצא שהיה מצטער בשבת או מותר ועוד וכו', כל"ל). והרש"ל מפרש מהו ענין טרוד ונחפו: (י) שם בקי' להדליק הנר. מליץ נטעים, ומקומו הוא

ו. סס ל"ה [פ"ג]:
ת. מרדכי [סס רמז נל]:

ציורים לרס"א

(ג) טור [סימן רסו עמוד קיג]
ראגור [סימן שסא נסס פ"ט מהר"ל החדשות סימן מה אות ד] בשם תוספות [פרק] תפלת השחר [נרדט מ, א ד"ה דרג]:
(י*) סעיף ‎היא

עטרת זקנים

(ב) ואם הוצה להקדים בו, ואם נחשב פלג המנחה, והיינו שעה (וחומש) ורביע] שעה קודם הלילה, יהיה רק מעט קודם שקיעת החמה. וכבר הרניש בזה מהרדמי [לנוש] בסיומן רס"ז [פ"ק נ]. על כן יש להחמיר ולעשות שבת שני שעות קודם הלילה (ב"ח עמוד נג ד"ה מהו נגר כדעת ר"א ממין יראש השלם סוף סימן רעז):

הגהות והערות

(בב) תיקן ממהדורת פראג תקמ"ה נלוס התיקונים, וכ"ה לנושי שדר, וכעין זה הניחו יד אפרים, מחלית השקל, הגר"צ פרענקל ושימוש חכמים (נליקוט מפרשים). ועיין עוד נתיב חיים לקוטי חנר בן חיים, הנהגות הגר"ם לאמור ומקור חיים:
(בג) תיקן ממהדורת פראג תקמ"ה, וכ"ה לנטי שדר, מחלית השקל, נתיב חיים, מקור חיים ויד אפרים. וכן הוא נכנסת הגדולה, שהוא מקור הדקן, וכן מרדכי סס:
(בד) תיקן ממהדורת אמ"ד ח"ס:
(כה) תיקן ממהדורת פראג תקמ"ה, וכ"ה מחלית השקל, נתיב חיים, מקור חיים, יד אפרים ושלמן הנהור:

(כו) בשינוי המשניות לרמב"ם ריש גרנות כתב דשיעור הנשק הוא שעה וחומש, וכן הוצא בנאמור הגר"ח סימן מנח ס"ק ה, ונמוספות יוס עוב ריש גרנות הניא דעת הרמב"ם ה"ל ואת ספר האילוס שקובר נדענה הרמב"ם דהשיעור הוא שעה ושלש. ועיין גרנות אליהו הערה ז:
(כז) הגר"א לשיעונו כתימן מנח ס"ק ה דמילי הוא עשרים ושמים דקות וחצי:
(דמשק א"י צור)

(בח) בקור דכני הדרכי משה הוא משו"ת מהר"ל החדשות סימן מה אות ד, וסס הוא נסס מהר"ם אור ירוש [סימן קפה]:

(כט) עיין מה שכתבתי סוף סעיף א' [ס"ק ז] עיין סוף סימן רס"ג:
(נליין ביא)

עד הערב, ומהנהו משערין פלג מנחה ותוספת שבת ג' שעות לכל הקודם, כדברי מהר"ם [אור זרוע, שו"ת סימן קפה], ויחשב זה מנהג הקהילות, עכ"ל. ומשמע דחשנין עד לאח הכוכבים ממש. וכן כתב מנחת כהן [מנח השמש מאמר ג פ"ו]. ועיין מה שכתבתי

סימן רל"ג [ס"ק גיד]:
י מפ"ג

הפגזחה. והוא מהלך ד' אמות קודם תחילת השקיעה (תורת האדם עיני אצילות ישנה עמוד רנב). ובמנחת כהן [סס] כתב שטעות סופר הוא, וצ"ל ד' מאות אמה צקירוב, י (י) (והאלמה) [ובלאת] (כ) הוא חלק עשרים מן השעה, והוא כדי מהלך של"ג אמה ושלש. כתב רבינו ירוחם הלכות יוס הכיפורים [נתיב ז סוף ח"א] דלס

קבל קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום, עכ"ל. ומיהו י"ט כיון דיש אומרים י"ד דחשנין י"ח מתחלת השקיעה, נדיענד יש להחמיר

ביאור הגר"א

מותר לאכול, דקיימא לן [נפסחים נד, בן ספקו שלו מותר, (ועיין מרדכי) [נורלא כמרדכי] ^[1] בפרק קמא דתענית [רמז הרכה], אלא שנהגו להמתין על צאת הכוכבים משום דמספקא לן אי הלכה כרבי יהודה או כרבי יוסי, כמו שכתוב **שם [שבה לה, א] הלכה כרבי יהודה לענין כו'.** ושיעור בין השמשות דרבי יוסי' אחר שהכסיף, כמו שכתוב שם דשלים בין השמשות דרבי יהודה. ולפיכך צריך לעשות כרבי יוסי, וכמו שכתוב שם והלכה כרבי יוסי לענין תרומה. ואע"ג דמקלינן בתענית דספקו שלו מותר, לא מקלינן תרי קולי לעשות ג"כ כרבי יהודה. ועיין רא"ש (ספ"ג) [סוף פרק ב] ^[2] דשבת סימן כ"ג ולענין תענית, אף שדבריו תמוהים בוודאי שצריך לנהוג בתענית כרבי יוסי כיון שנפסק הלכה כרבי יוסי לחומרא, אבל לענין שבת הוא כנזכר לעיל, וכן לענין חנוכה ג"כ שבת כא, בן המתחלת השקיעה, וכן הוא בר"ן [שם ט, א ד"ה מצוהה] ורשב"א [שם ד"ה הא דאמרינן] שם אצל חנוכה, דלא כדברי הטור [סימן תרעב עמוד תרכב] ושו"ע [שם סעיף א], ועיין ר"ן שם. וזהו שאמרו בשבת שם [לה, א] הרצה לידע שיעורו של רבי נחמיה יניח חמה כו', אלמא דבין השמשות מיד משתשקע, ובתוך שיעלה הוה לילה, דשיעור עלייתו מן הים הוא חצי מיל, ועיין תוספות שם [ד"ה הירן הניל, ונראה דלא קשה כלל, כי ודאי שיציאת הכוכבים וביאתו שוין, וכן ביאת האור שדחק הרבה. וקושיית תוספות [שם לה, א ד"ה הירן הניל, ונראה דלא קשה כלל, כי ודאי שיציאת הכוכבים וביאתו שוין, וכן ביאת האור ויציאתו שוין, שלכן במדינות הנוטים לא באה האור כלל בקיץ, אבל כוכבים עומדים. אבל צאת הכוכבים דפסחים היינו כל הכוכבים, שאין כל הכוכבים נראים עד שיהא לילה, משיטהר האור לגמרי, מחמת קטנות הכוכבים, דומיא דקאמר שם מעלות השחר עד גץ החמה, דבעלות השחר עדיין כוכבים עומדים זמן הרבה, ועד שתגץ החמה הוי ד' מילין, כן מה שכתוב שם משקיעת החמה עד צאת הכוכבים היינו גם כן שיצאו כל הכוכבים, דכך הוא מדת עובי הרקיע דקא מיירי בסוגיא דפסחים שם. וזהו שאמרו בשבת שם [לה, בן ולא כוכבים קטנים, שאינן נראין אלא בלילה. ר"ל, אחר ביאת האור, שאז נראין כל הכוכבים הקטנים ג"כ כנחבאר לעיל. אבל יציאת הכוכבים דאמרינן בכל מקום שהוא לילה הוא בג' כוכבים לבד ובינונים, כמו שכתוב בשבת [שס], והוא חילוק בתרתי, והן נראין בהכסיף העליון והשוה לתחתון, ולפי שצריך בקיאות גדולה בזה לידע ג' כוכבים לבד ויהיו בינונים, וכמו שכתוב שם בתוספות [לה, א ד"ה הירן, לכן נתנו [שם לה, בן שיעור בהכסיף כו', וכן אביי [שם לה, א] דהוי דאוי כו', ובוה מתורץ קושייתם האחרונה ג"כ מה שחקשו ועוד קשה נתיחו אגן (ו)באדם כו', וליחא, כנחבאר לעיל. ומלבד זה לא קשה מידי, שהשיעור הזה של ד' מילין אינו בכל זמן ובכל מקום, שנשתנה בכל זמן וזמן, וגם תירוץ שתירצו שם יש לומר דמספקא להו [וכו'], הוא תמוה, דכבר הוא משוער בפסחים שם [נצד, אן. אבל לפי מה שכתבתי הכל נייחא, ולפי זה השיעור מן השקיעה עד הלילה אינו אלא ג' רביעי מיל, ואף שבמדינתנו יותר הוא כנזכר לעיל לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן, והזמן של הד' מילין ושל ג' רביעי מיל הכל על אופק שלהם בארץ ישראל ובבבל, אבל כאן מארכת יותר, וכן הזמן על הימים השונים בתקופת ניסן ותשרי שבהן הכל משתער. ובוה מתורץ שלא תוכחש מה שכתבו הרמב"ם ^[3] [ואכן עורא ביאשה א, יח] ששיעור הנשף הוא כ' מעלות שיעור שעה ושליש, ולפי דעת הגמרא [נפסחים שס] הוא שעה ומחצה ^[4], וגם שם דברי הגמרא מוכחש בחוש, שלפי זה לא יהיה לילה ד' חודשים במדינתנו. אבל שיעור הרמב"ם [ואכן עורא על קר השוה, ודברי הגמרא על אפסס. ולפי מה שכתבתי מתחיל בין השמשות תיכף בשקיעת החמה, וזהו בין השמשות, בין ביאת השמש להתחלת ביאת האור, שהוא בהכסיף, שאז נשקע אורה מלהאדים. וכן דס נפסל בשקיעת החמה [וכוים נו, אן. וכן אין להתפלל מנחה אז, וזהו שאמרו [וכיכתי כס, בן לייט וכי' אמאן דמצלי עם דמדומי חמה, ואלו לדברי התוספות עוד היום גדול. וכן אז יתחיל שבת, וזהו שאמרו [שבה יו, בן בית הלל מתירין עם השמש. ותוספת שבת לית להו, כמו שכתבו תוספות פרק קמא דראש השנה [ס, א ד"ה ויבי עקיבא] וכירושלמי הגי' [ס"ק חן. וכן כתב בספר יריאים [השלם סוף סימן רצו] והביאו המרדכי בסוף פרק ב' דשבת [רמז הנו עט, אן. וכתב דמשתשקע החמה דשם [שכת לה, בן היינו תחלת השקיעה, וכן בחנוכה [שם כא, בן, דלשון משתשקע הוא זמן קודם לשקיעה, כמו שכתוב בפרק הפועלים [נבא מציעא פח, בן משיפסו, עד שיפסקו מבעיא ליה. ובהא נייחא מה שאמרו [שבה לה, בן ארשימשא אריש דיקלא כו' במתא חזי תרנגולא, ולפירוש ר"ת [תוספות שם לה, א ד"ה תיין] הוא קודם לזמן קבלת שבת, אלא שדעתו שם שבין השמשות הוא קודם לתחלת שקיעה, משנוטה מעט וממירין העולם שרוצה לייכנס בריקע, וכל הזמן דתלתא רבעי מיל הוא קודם לשקיעה. ודבריו אינן נראין בזה לומר הכסיף התחתון והעליון [שם לה, בן הכל קודם שקיעה, ואביי דהוי דאוי כו' [שם לה, אן. וכן נתן [שם סוף יח, בן] ובית הלל מתירין עם השמש. ועוד נראה שם [נספד יריאים] דג' כוכבים שהוא לילה הוא מהלך חמש מילין אחר השקיעה, כדעת ר"ת, עיין שם סימן ס"א [יראים השלם שם]. ולא נראה בזה גם כן דבריו, דא"כ שיעור ג' כוכבים מופלג הרבה משיעור הכסיף עליון, ואנן אמרינן שם [לה, אן] הלכה כרבי יוסי להחמיר ובין השמשות שלו הוא תיכף אחר בין השמשות דרבי יהודה, ואפילו שיעור טבילה אין ביניהם, כמו שכתבו תוספות שם [לה, ב ד"ה אלא], ואלו כאן אמר רבי יוסי כוכב אחד יום כו' שלשה לילה, ועיין מה שכתבתי לעיל, וכן כתב במרדכי פרק ד' דברכות [סימן ע"ח] [צ] [רמז צ] משם רב האי אגון דאחר השקיעה יכול להתפלל בערב כו', ע"ש. ולפי זה נייחא הכל. א' עדיין צ"ע לפי מה שכתבתי לעיל דהלכה כרבי יוסי לענין תענית, א"כ קשה קושיית תוספות שם ד"ה אלא לענין אכילה, קשה דמשום שיעורא פורתא כו', ודאי דקשיא גדולה היא. ותירוצם דחוק מאוד, דהא בהדיא אמרינן שם [לה, אן] דשלים בין השמשות דרבי יהודה הדר מתחיל כו', משמע שידוע להם שמיד הוא מתחיל. וכן הרא"ש נדחק שם [פ"ב סימן כג] בתירוצ תוספות הגי'ל, ודוחק גדול הוא. אבל אחר העיין נראה לי העיקר שאין לזוז ממנו, דטעות נפל בספרים [שם לה, בן וכצ"ל, דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דרבי יהודה, דבכץ השמשות מיד מותר לאכול תרומה כמו שכתוב [וקרא ככ, ון ובא השמש וטהר, אלא דג' שקיעות הן, אחד, התחלת השקיעה, והוא בין השמשות לרבי יהודה. והשני, סוף שהשמש מאדים ומכסיף, שאז נשקע ניצוצי החמה, והוא בין השמשות דרבי יוסי' אחר בין השמשות דרבי יהודה תיכף, והוא צאת הכוכבים דאמר שמואל [שם] כוכב אחד יום, שנים כו', הכל אליבא דרבי יוסי. וראיה, דהא עלה אמר רבי יוסי' [שם] לא כוכבים כו'. והנה הכוכבים עולים זה אחר זה תיכף, וזהו שאמר [שם לה, בן כהרף עין, ולעיל אמר שמואל [שם] ג' רבעי מיל, אליבא דרבי יהודה, וכאן אליבא דרבי יוסי, וזה שקבעה גמרא דבריו כאן אחר שאמר הלכה כרבי יוסי. ומה שכתוב בריש ברכות דאין אוכלין עד צאת הכוכבים, היינו לרבי יוסי. ומה דאיבעיא שם [ב, בן ביאת שמשו או ביאת אורו, ביאת אורו הוא משקיעה שלישית דפסחים [נצד, אן] שהוא ד' מילין אחר השקיעה, שאז באה האור לגמרי, כמה שכתבתי לעיל, וזהו שאמרו שם כדאמרי כו' איערב שמשא ואדכי, ר"ל תיכף בהערב שמש, ולרבי יוסי הערב שמש דכל מקום בצאת הכוכבים ניצוצים המאדימין את המזרח, אבל לרבי יהודה תיכף משתשקע החמה. ובוה מתורץ קושיית תוספת דשבת שם ל"ה ב' ד"ה הקשה ה"ר פורת, ותירוצם דחוק מאוד, ולפי מה שכתבתי נייחא. וכן לענין תענית, כמו שכתוב בריש ברכות [ב, בן האי ובא השמש ביאת שמשו כו', ותוספות ד"ה דימאן דחקו שם לומר דביאת אורו הוא קודם ביאת השמש, והוא תמוה מאוד, אבל לפי מה שכתבתי נייחא, דביאת אורו הוא בצאת כל הכוכבים, וביאת שמשו הוא בג' כוכבים, וסבירא ליה לרבי יוסי דבג' כוכבים הוא שקיעת השמש שאז נשקע היטב. והתוספות דחקו כנזכר לעיל, לשיטתם. ומה שכתוב שם והדר פשטו כו', הכי פירושו, מדקאמר סימן לדבר, ואי בכל הכוכבים אי אפשר לתת סימן בהן:
[יב] [ויהי] ואם:
ברכות (כ"א) [כז] ^[1] [צ"א]. ועיין שם תוספות ד"ה דרב:
[יג] [נציף ד] אחר. תוספתא פרק בתרא דסוכה [והלכה זן, אף על פי שהמיהם בידו כו'. וברכו הוי קבלת שבת, ברכות שם [כו, בן, הרא"ש סוף פרק ב' דשבת [סימן כד]:

שלא לעשות מלאכה, כמו שכתבתי לעיל [ס"ק ט] נסס הצ"ח:
יא אחר עניית ברכו. נכנסת הגדולה [הנצי"ן כתב שיש מי שחולק על זה, י' (ש"י) ^[1] [וסבירא ליה (דהתוספות) [דהתוספתא] ^[2] סוף סוכה [פ"ד הלכה זן] שמציא במרדכי [שבת רמז נל] משנשמת היא, דהא מותר להדליק הנר אחר תקיעה ג',

כדמוכח בצרייתא פרק צמה מדליקין [שם לה, בן וכו', ואנן נקטינן כפסק הרב צ"י, עכ"ל. י' ולא דק, ד(מ)המרדכי ^[3] תקיעה שלישית שגב' אחרונות [קאלמר] י"ד. וכתב עוד שם, דהמרדכי לא אסר אלא נמי שקבל עליו שבת, אצל מי שלא קיבל שבת אפילו אחר גרבו מותר נשבותין, עכ"ל. י' ולא עיין במרדכי סוף הפרק [שם רמז נלח] עיין הפרק [שם רמז נלח] (מהולכת) [מהולכת] ^[4] שופר שהוא שבות, עיין סימן רס"ג סעיף י"ג:

הגהות רעק"א

(ג) (הנה ספיף ב) **ואם הוצה להקדים.** נלנוש סימן רס"ג [ספיף ח נהנה] כתב דהוי כמו נדק, ומהני לוח המרה. ונאליה רנה שם [ס"ק לח] פסקק על זה, ועיין מה שכתבתי לעיל בגליון סימן רנ"ג נמנ"א ס"ק כ"ו [ס"ק ט]:

והלכה כרבי יוסי' וכמו שכתוב שם והלכה כרבי יוסי לענין תרומה. ואע"ג דמקלינן בתענית דספקו שלו מותר, לא מקלינן תרי קולי לעשות ג"כ כרבי יהודה. ועיין רא"ש (ספ"ג) [סוף פרק ב] ^[2] דשבת סימן כ"ג ולענין תענית, אף שדבריו תמוהים בוודאי שצריך לנהוג בתענית כרבי יוסי כיון שנפסק הלכה כרבי יוסי לחומרא, אבל לענין שבת הוא כנזכר לעיל, וכן לענין חנוכה ג"כ שבת כא, בן המתחלת השקיעה, וכן הוא בר"ן [שם ט, א ד"ה מצוהה] ורשב"א [שם ד"ה הא דאמרינן] שם אצל חנוכה, דלא כדברי הטור [סימן תרעב עמוד תרכב] ושו"ע [שם סעיף אן. ועיין ר"ן שם. וזהו שאמרו בשבת שם [לה, א] הרצה לידע שיעורו של רבי נחמיה יניח חמה כו', אלמא דבין השמשות מיד משתשקע, ובתוך שיעלה הוה לילה, דשיעור עלייתו מן הים הוא חצי מיל, ועיין תוספות שם [ד"ה הירן הניל, ונראה דלא קשה כלל, כי ודאי שיציאת הכוכבים וביאתו שוין, וכן ביאת האור שדחק הרבה. וקושיית תוספות [שם לה, א ד"ה הירן הניל, ונראה דלא קשה כלל, כי ודאי שיציאת הכוכבים וביאתו שוין, וכן ביאת האור ויציאתו שוין, שלכן במדינות הנוטים לא באה האור כלל בקיץ, אבל כוכבים עומדים. אבל צאת הכוכבים דפסחים היינו כל הכוכבים, שאין כל הכוכבים נראים עד שיהא לילה, משיטהר האור לגמרי, מחמת קטנות הכוכבים, דומיא דקאמר שם מעלות השחר עד גץ החמה, דבעלות השחר עדיין כוכבים עומדים זמן הרבה, ועד שתגץ החמה הוי ד' מילין, כן מה שכתוב שם משקיעת החמה עד צאת הכוכבים היינו גם כן שיצאו כל הכוכבים, דכך הוא מדת עובי הרקיע דקא מיירי בסוגיא דפסחים שם. וזהו שאמרו בשבת שם [לה, בן ולא כוכבים קטנים, שאינן נראין אלא בלילה. ר"ל, אחר ביאת האור, שאז נראין כל הכוכבים הקטנים ג"כ כנחבאר לעיל. אבל יציאת הכוכבים דאמרינן בכל מקום שהוא לילה הוא בג' כוכבים לבד ובינונים, כמו שכתוב בשבת [שס], והוא חילוק בתרתי, והן נראין בהכסיף העליון והשוה לתחתון, ולפי שצריך בקיאות גדולה בזה לידע ג' כוכבים לבד ויהיו בינונים, וכמו שכתוב שם בתוספות [לה, א ד"ה הירן, לכן נתנו [שם לה, בן שיעור בהכסיף כו', וכן אביי [שם לה, א] דהוי דאוי כו', ובוה מתורץ קושייתם האחרונה ג"כ מה שחקשו ועוד קשה נתיחו אגן (ו)באדם כו', וליחא, כנחבאר לעיל. ומלבד זה לא קשה מידי, שהשיעור הזה של ד' מילין אינו בכל זמן ובכל מקום, שנשתנה בכל זמן וזמן, וגם תירוץ שתירצו שם יש לומר דמספקא להו [וכו'], הוא תמוה, דכבר הוא משוער בפסחים שם [נצד, אן. אבל לפי מה שכתבתי הכל נייחא, ולפי זה השיעור מן השקיעה עד הלילה אינו אלא ג' רביעי מיל, ואף שבמדינתנו יותר הוא כנזכר לעיל לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן, והזמן של הד' מילין ושל ג' רביעי מיל הכל על אופק שלהם בארץ ישראל ובבבל, אבל כאן מארכת יותר, וכן הזמן על הימים השונים בתקופת ניסן ותשרי שבהן הכל משתער. ובוה מתורץ שלא תוכחש מה שכתבו הרמב"ם ^[3] [ואכן עורא ביאשה א, יח] ששיעור הנשף הוא כ' מעלות שיעור שעה ושליש, ולפי דעת הגמרא [נפסחים שס] הוא שעה ומחצה ^[4], וגם שם דברי הגמרא מוכחש בחוש, שלפי זה לא יהיה לילה ד' חודשים במדינתנו. אבל שיעור הרמב"ם [ואכן עורא על קר השוה, ודברי הגמרא על אפסס. ולפי מה שכתבתי מתחיל בין השמשות תיכף בשקיעת החמה, וזהו בין השמשות, בין ביאת השמש להתחלת ביאת האור, שהוא בהכסיף, שאז נשקע אורה מלהאדים. וכן דס נפסל בשקיעת החמה [וכוים נו, אן. וכן אין להתפלל מנחה אז, וזהו שאמרו [וכיכתי כס, בן לייט וכי' אמאן דמצלי עם דמדומי חמה, ואלו לדברי התוספות עוד היום גדול. וכן אז יתחיל שבת, וזהו שאמרו [שבה יו, בן בית הלל מתירין עם השמש. ותוספת שבת לית להו, כמו שכתבו תוספות פרק קמא דראש השנה [ס, א ד"ה ויבי עקיבא] וכירושלמי הגי' [ס"ק חן. וכן כתב בספר יריאים [השלם סוף סימן רצו] והביאו המרדכי בסוף פרק ב' דשבת [רמז הנו עט, אן. וכתב דמשתשקע החמה דשם [שכת לה, בן היינו תחלת השקיעה, וכן בחנוכה [שם כא, בן, דלשון משתשקע הוא זמן קודם לשקיעה, כמו שכתוב בפרק הפועלים [נבא מציעא פח, בן משיפסו, עד שיפסקו מבעיא ליה. ובהא נייחא מה שאמרו [שבה לה, בן ארשימשא אריש דיקלא כו' במתא חזי תרנגולא, ולפירוש ר"ת [תוספות שם לה, א ד"ה תיין] הוא קודם לזמן קבלת שבת, אלא שדעתו שם שבין השמשות הוא קודם לתחלת שקיעה, משנוטה מעט וממירין העולם שרוצה לייכנס בריקע, וכל הזמן דתלתא רבעי מיל הוא קודם לשקיעה. ודבריו אינן נראין בזה לומר הכסיף התחתון והעליון [שם לה, בן הכל קודם שקיעה, ואביי דהוי דאוי כו' [שם לה, אן. וכן נתן [שם סוף יח, בן] ובית הלל מתירין עם השמש. ועוד נראה שם [נספד יריאים] דג' כוכבים שהוא לילה הוא מהלך חמש מילין אחר השקיעה, כדעת ר"ת, עיין שם סימן ס"א [יראים השלם שם]. ולא נראה בזה גם כן דבריו, דא"כ שיעור ג' כוכבים מופלג הרבה משיעור הכסיף עליון, ואנן אמרינן שם [לה, אן] הלכה כרבי יוסי להחמיר ובין השמשות שלו הוא תיכף אחר בין השמשות דרבי יהודה, ואפילו שיעור טבילה אין ביניהם, כמו שכתבו תוספות שם [לה, ב ד"ה אלא], ואלו כאן אמר רבי יוסי כוכב אחד יום כו' שלשה לילה, ועיין מה שכתבתי לעיל, וכן כתב במרדכי פרק ד' דברכות [סימן ע"ח] [צ] [רמז צ] משם רב האי אגון דאחר השקיעה יכול להתפלל בערב כו', ע"ש. ולפי זה נייחא הכל. א' עדיין צ"ע לפי מה שכתבתי לעיל דהלכה כרבי יוסי לענין תענית, א"כ קשה קושיית תוספות שם ד"ה אלא לענין אכילה, קשה דמשום שיעורא פורתא כו', ודאי דקשיא גדולה היא. ותירוצם דחוק מאוד, דהא בהדיא אמרינן שם [לה, אן] דשלים בין השמשות דרבי יהודה הדר מתחיל כו', משמע שידוע להם שמיד הוא מתחיל. וכן הרא"ש נדחק שם [פ"ב סימן כג] בתירוצ תוספות הגי'ל, ודוחק גדול הוא. אבל אחר העיין נראה לי העיקר שאין לזוז ממנו, דטעות נפל בספרים [שם לה, בן וכצ"ל, דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דרבי יהודה, דבכץ השמשות מיד מותר לאכול תרומה כמו שכתוב [וקרא ככ, ון ובא השמש וטהר, אלא דג' שקיעות הן, אחד, התחלת השקיעה, והוא בין השמשות לרבי יהודה. והשני, סוף שהשמש מאדים ומכסיף, שאז נשקע ניצוצי החמה, והוא בין השמשות דרבי יוסי' אחר בין השמשות דרבי יהודה תיכף, והוא צאת הכוכבים דאמר שמואל [שם] כוכב אחד יום, שנים כו', הכל אליבא דרבי יוסי. וראיה, דהא עלה אמר רבי יוסי' [שם] לא כוכבים כו'. והנה הכוכבים עולים זה אחר זה תיכף, וזהו שאמר [שם לה, בן כהרף עין, ולעיל אמר שמואל [שם] ג' רבעי מיל, אליבא דרבי יהודה, וכאן אליבא דרבי יוסי, וזה שקבעה גמרא דבריו כאן אחר שאמר הלכה כרבי יוסי. ומה שכתוב בריש ברכות דאין אוכלין עד צאת הכוכבים, היינו לרבי יוסי. ומה דאיבעיא שם [ב, בן ביאת שמשו או ביאת אורו, ביאת אורו הוא משקיעה שלישית דפסחים [נצד, אן] שהוא ד' מילין אחר השקיעה, שאז באה האור לגמרי, כמה שכתבתי לעיל, וזהו שאמרו שם כדאמרי כו' איערב שמשא ואדכי, ר"ל תיכף בהערב שמש, ולרבי יוסי הערב שמש דכל מקום בצאת הכוכבים ניצוצים המאדימין את המזרח, אבל לרבי יהודה תיכף משתשקע החמה. ובוה מתורץ קושיית תוספת דשבת שם ל"ה ב' ד"ה הקשה ה"ר פורת, ותירוצם דחוק מאוד, ולפי מה שכתבתי נייחא. וכן לענין תענית, כמו שכתוב בריש ברכות [ב, בן האי ובא השמש ביאת שמשו כו', ותוספות ד"ה דימאן דחקו שם לומר דביאת אורו הוא קודם ביאת השמש, והוא תמוה מאוד, אבל לפי מה שכתבתי נייחא, דביאת אורו הוא בצאת כל הכוכבים, וביאת שמשו הוא בג' כוכבים, וסבירא ליה לרבי יוסי דבג' כוכבים הוא שקיעת השמש שאז נשקע היטב. והתוספות דחקו כנזכר לעיל, לשיטתם. ומה שכתוב שם והדר פשטו כו', הכי פירושו, מדקאמר סימן לדבר, ואי בכל הכוכבים אי אפשר לתת סימן בהן:
[יב] [ויהי] ואם:
ברכות (כ"א) [כז] ^[1] [צ"א]. ועיין שם תוספות ד"ה דרב:
[יג] [נציף ד] אחר. תוספתא פרק בתרא דסוכה [והלכה זן, אף על פי שהמיהם בידו כו'. וברכו הוי קבלת שבת, ברכות שם [כו, בן, הרא"ש סוף פרק ב' דשבת [סימן כד]:

ה המגיד שם.

להוסיף מחל על הקדש. ויזמן תוספת זה הוא ^[*] (כ) מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה ^[*] שהוא שלשה מילין ורביע, (כא) רצה לעשותו בלוי תוספת עושה

באר היטב

ה. על הקדש. והרי מצות עשה דאורייתא:

באר הגולה

דראש השנה ט יומא פא, וכן בשלחן ערוך לקמן בסימן רצג סעיף א סתם כהני אומרים הנה. ודע, דלענין זמן בערב שבת אין נפקא מנה כל כך, דלשניהם מתחיל האסור מלאכה אחר שקיעת החמה ולא קדם, ואדרבה להג"א, לשיטתו חמיר יותר, דלדידה שפוסק כשיטת הגאונים, תכף משתקע החמה, והינו משעה שנכסה החמה (לענינו) [מענינו], הוא בכלל בין השמשות, ויש בזה ספק אסור סקילה, מה שאין כן תוספת שבת אין בה כי אם עשה בעלמא, וגם דתלוי ברצונו בזמן שלשה מילין שאחר השקיעה, כמבאר בשלחן ערוך. ודע עוד, דמרבנן אפלו להרמב"ם מצוה להוסיף מעט מחל על הקדש, וכדמשמע פשוטה דלשנא דהרב המגיד שהיבא בבית יוסף. ומה שהקשה בבית יוסף דאם כן לא היה לו להרמב"ם להשמיט דין זה דהוספה, באמת כבר כללו במה שהביא דין התקיעות שהיו תוקעין ערב שבת בפרק ה' ונסת הגדולה בשם הרא"ה, וכן כתב בבאור הג"א דאפלו להרמב"ם מצוה להוסיף מחל על הקדש, מהא דתקיעות הג"ל ונלאורה נראה דגם במוצאי שבת מצוה לכלי עלמא להוסיף מחל על הקדש מעט, דאפוקי שבתא לא גירצא מעיילי, אלא דלהרמב"ם יהיה זה מדרבנן ולשאר פוסקים מדאורייתא. ולפי זה להג"א חמיר יותר גם בענין זה, דלדידה מצוה להוסיף על כל פנים מדרבנן מעט קדם השקיעה, ואלו להשלחן ערוך לא מחייבין כלל קדם השקיעה. ובאמת לשיטת הגאונים דקמי בשיטת הג"א לענין בין השמשות, וכמו שכתב לקמה, אם יסברו כדעת הר"ף ושאר הראשונים שצריך תוספת, הא דתנן בית הלל מתירין עם השמש, על כרחך לאו דוקא עם השמש ממש אלא מעט קדם משום תוספת, ויהיה בזה לדידה חששא דאורייתא:

י"א מתחלת השקיעה. טעם לכל זה, והנה בפסחים צד איתא דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים שעור ארבעה מילין, ובשבת נל"ה איתא

דמשקיעת החמה מתחיל בין השמשות ולרבה אלכא דרבי יהודה דפסקין כותהו. ואמר שם, דמשך בין השמשות תלתא רבעי מיל ואחר כך הוי לילה, ואמרין שם דשלש כוכבים בינונים הוי לילה, אם כן קשה אהדרי, ועל כן תרין רבנו תם וסיעתו לחלק בין שקיעת החמה דפסחים לשקיעת החמה שבשבת שם, דההיא

דפסחים הוא התחלת השקיעה משקיעת גוף השמש כשנכסה מעיניו, ומאז עד צאת הכוכבים ארבעה מילין, ומשתקע החמה שבשבת, שם הוא סוף השקיעה, שהוא כשנשקע גם אור השמש מרב הרקיע לכד לצד המערבי, ומאז מתחיל בין השמשות שהיא שלשת רבעי מיל קדם צאת הכוכבים, ומהתחלת השקיעה שהוא שקיעת גוף השמש עד סוף השקיעה הנ"ל הוא יום, והוא משך שלשה מילין ורביע, ואז הוא זמן תוספת שבת, וכמו שכתב כאן בשלחן ערוך, ובין כלם המה ארבעה מילין, ועד ארבעה מילין מהתחלת השקיעה לא הוי לילה ודאי, והו שיטת רבנו תם וסיעתו. ועין לקמן בסימן שלא סעיף ה במגן אברהם, משמע שם שדעתו להלכה כשיטת זו. אבל הג"א ז"ל חולק על שיטת זו, והאריך בכמה ראיות דשקיעת החמה שבשבת לענין בין השמשות הוא גם כן התחלת השקיעה כמו שקיעת החמה בפסחים שם, ומיד אחר שקיעת גוף השמש מתחיל בין השמשות אלכא דרבי יהודה דפסק רבי יוחנן כותהו לחמרא בשבת שם, ומשך זמן בין השמשות הוא שלשת רבעי מיל, וקשיא הנ"ל תרין לחלק בין צאת הכוכבים דשבת לצאת הכוכבים דפסחים, דצאת הכוכבים דשבת הוא זמן של לילה שהוא שלשה כוכבים בינונים, וצאת הכוכבים דפסחים הוא צאת כל הכוכבים הנראים בלילה, שהוא זמן מאחר הרבה, והוי ארבעה מילין אחר התחלת השקיעה, ואף על גב שנתא לעינים שמשך בין השמשות שהוא עד צאת הכוכבים הוא הרבה יותר משלשת רבעי מיל, הוא כמו שכתב הג"א בבאורי, ששעור הגמרא נאמר רק על אפק ככל או ארץ ישראל, ובמדינותינו שנוטה יותר לצפון מתאריך יותר, ולכן לענין סוף בין השמשות אין לנו משך זמן מסים מן הגמרא על אפק שלנו, ורק תלוי לפי הראות מתי הוא שלשה כוכבים בינונים אבל לא גדולים, ולפי שאין אנו בקיאים אינהו בינונים צריך להמתין עד קטנים, כמו שכתב סימן רצג, ועין שם מה שכתבנו עוד בענין זה, ולשיטת הג"א הנ"ל, מיד אחר שקיעת גוף השמש מעל הארץ הוא בין השמשות גמור וכו'. ובאמת, שיטתו זאת לא חדשה היא, דכבר הסכים כן בתשובת מהר"ם אלשקר סימן צו, דמיד אחר שקיעת גוף השמש הוי בין השמשות גמור, והביא שם שכן כתבו בפרוש הגאונים הראשונים בתשובותיהם, והמה רבנו שרירא גאון ורב האי גאון ורבנו נסים גאון, גם הרב ר' אברהם החסיד בנו של הרמב"ם ז"ל גם כתב שם שכן משמע מהר"ף והרמב"ם ורש"י, עין שם, והביאו הש"ך להלכה ביוהר דעה סימן רסו סעיף קטן יא לענין מילת בין השמשות, ועין עוד בפרוש מהר"ב"ח על פרק ב מהלכות קדוש החדש להרמב"ם, בדבור המתחיל כלל העולה, שכתב גם כן שמהר"ף והרמב"ם משמע דסבירא להו דמהתחלת השקיעה ודהינו שהחמה נתכסה מעיניו הוי בין השמשות, וגם מהר"ל מפרג כחידושו על שבת פרש גם כן ממש כשיטת הג"א הנ"ל, וגם הראב"ן סבירא לה כן דתכף כשנשקע גוף השמש ונתכסה מעיניו מתחיל זמן בין השמשות, עין הגהות מרדכי בפרק ב דשבת, וגם בספר סדר זמנים האריך ופסק הלכה למעשה כהג"א ז"ל, דמיד אחר התחלת השקיעה הוי בין השמשות. והנה למעשה בודאי צריך לזהר כדעת הג"א והרבה מן הראשונים והפוסקים הנ"ל, דמיד אחר התחלת השקיעה, הינו, משעה שהחמה נתכסה מעיניו, הוא אסור גמור שלא לעשות מלאכה, וחס ושלום להקל בזה, דהוא ספק אסור סקילה לדעת כל הני רבותא הנ"ל וכפוסט בימינו שאין הפולס בקיאים בזמן בין השמשות, ובאפן זה לכלי עלמא יש להחמיר לפרש מלאכה מתחלת השקיעה, כדאיתא בגמרא והיבא בשלחן ערוך סעיף ג, ולא דוקא לענין שבת דהוא הדין לכל דבר שיש בתורה שנפקא מנה בין יום ובין לילה, אולינן להחמיר דתכף בהתחלת השקיעה מתחיל בין השמשות, ונמשך הזמן דבין השמשות עד יציאת שלשה כוכבים בינונים, כנ"ל. ודע, דבספר יראים לרבנו אליעזר ממין החמיר עוד יותר לענין התחלת בין השמשות, וסבירא לה דבין השמשות מתחיל שלשת רבעי מיל קדם התחלת השקיעה, והובאו דבריו באגדה ובמרדכי פרק ב דשבת, עין בב"ח שהאריך בזה ודעתו שיש לזהר להתחלה לנהג כשיטת הראים, עין שם, והביא שכן היה מנהג הקהלות מאז, ועין במגן אברהם שהביא גם כן את דברי הב"ח ומשמע מנה שלחמרא חשש לדברי הב"ח ואף דפסקר הוי סבירא לה לפנא אברהם כשיטת רבנו תם, דמרבנן לקמן סימן שלא סעיף ה במה שהתב שם לענין מילה, עין שם. אכן הג"א דחה שיטת הרא"ם הנ"ל, ועין בספר סדר זמנים מה שכתב בפרוש דברי הרא"ם. ומכל מקום להתחלה בודאי טוב לחוש לדברי הרא"ם ולהקדים מעט יותר בהדלקת הנרות כדי לצאת גם שיטתו, וכמו שכתבתי במשנה ברוך סעיף קטן כג, וכמו שכתב הב"ח שכן היה מנהג הקהלות מאז: ^[*] שהוא שלשה מילין ורביע. עין בפרי מגדים דהארבעה מילין הם שעות שוות ולא זמניות, אם כן לפי זה אפלו בתקופת תמוז גם כן השעור הזה, אמנם בספר

שער הציציון

ז. יז. י"ז: יח. ויש עוד זמן מועט ל"י יוסי עד צאת השלשה כוכבים, דהא לדידה אחר השלמת השלשת רבעי מיל עדן בין השמשות הוא, כדאיתא בגמרא, אלא שמפני שהוא זמן משהו לא חש השלחן ערוך לכתבו:

פימן צו

בדבר נסיעה לאנשים בקאר אחר הדלקת
הנרות לביהמ"ד סמור ערך שני מינוטין
לכל היותר אם יש איזה חשש איסור

מע"כ ידידי יר"ש ר' משה מעצנער נ"י.

נהנתי מאד אשר מע"כ נודדו לקיים מצות תוכחה
לפי דעתו ותשואות חן חן למע"כ וח"ו לי
להקפיד בזה, ואי"ה בלא נדר לא אסע עוד משעת
הדלקת הנרות בקאר אף שאין בזה שמץ איסור אף
לא משום מראית העין.

כי ידע ידידי אשר איסור מראית העין הוא רק
בדבר שנעשה זה ברוב הפעמים באופן האסור והוא
עושה זה באופן המותר אסרו מפני מראית העין,
כגון לעשות ע"י עכרים בקבלנות מלאכה כזו שהרבה
עושים בשכירי יום שהוא אופן האסור, לכן אסרו
גם בקבלנות משום מראית העין, וכן בנשרו כליו
במים אסרו משום מראית העין לשוטחן בחמה במקום
שוראין בנ"א שיחשדו שכבסן. אבל לעשות דבר
היתר מפורסם בשביל איזה אנשים שיטעו לחשוב
שהוא דבר איסור לא אסרו. ועובדא זו שידוע לכל
שנשים מקבלות שבת בהדלקת הנרות ואנשים מקבלים
שבת בתוספת קטן כי זמן הדלקת הנרות קבוע
בעשרים מינוטין קודם השקיעה בכאן וברוב המקומות
וא"כ הוא דבר מפורסם לכל אף לנשים שהאנשים
עדיין מותרין במלאכה קרוב ל"ח מינוט אף לכתחלה
אם לא יקבלו שבת, והשקיעה היתה בפי' ויצא 4.32
היו עוד אחד עשר מינוטין מהרגע שישבתי בקאר
שהיה 4.19 עוד אחד עשר מינוטין למלאכה לכתחלה
שאפשר בזה הזמן ליסע בקאר אף דרך רחוקה
חמשה פעמים מהשיעור שעד הישיבה, ועוד ישארו
איזה מינוטין לתוספת שבת. ורק אפשר יש איזה
נשים טועות שחושבות שמזמן הדלקת הנרות אסור אף
לאנשים לא שייך לאסור בזה משום מראית העין, דלא
איכפת לן שידועו האמת שלאנשים מותר כיון
שעדיין לא קבלו שבת.

אבל מ"מ כיון שמע"כ כותב שיש ח"ו קלקול
לאיזו נשים ואנשים שידמו שיש בזה זלזול לשבת
קדש אראה בלא נדר שלא ליסע עוד בקאר משעת
הדלקת הנרות.

ידידו המברכו בזכות מצות התוכחה שקיים
לכבוד השי"ת ולכבוד השבת קדש לשפע ברכה שבא
ע"י קיום שמירת השבת ולסוכת השלום.

משה פיינשטיין

פימן צו

בענין טבריא וציפורי להכנסת
והוצאת שבת

ז' מרחשון תשי"ג.

מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר בנימין זאב צוקער
שליט"א שלי' וברכה.

הנה במקום שיושב כת"ר שהוא לא רחוק מנזא
יארק ומ"מ נשתנה השקיעה מפני ההר שבמערב
ונראית השקיעה ערך עשרים מינוט קודם וגם בעירו
גופה יש מקומות משתנים לפי העומק ולפי הקורבה
להר איך לדון שם לענין שבת ויר"ט לכניסה
ולציאתה. ולכת"ר משמע מהא דטבריא וציפורי שהיו
תוך תחום אחד ומ"מ היו מקדימין בטבריא ומאחרין
בציפורי בין בכניסת השבת בין ביציאת השבת כמפור'
בשבת דף קי"ט אלמא דמשתנה הדין אף שהוא
בשביל עומק וגובה ההרים והמקומות סמוכים.

אבל עי"ש ברש"י שכתב ממכניסי שבת בטבריא
מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבוין
שחשכה וא"כ מפורש שרק סבוין שחשכה ולא
שהאמת כן אלא דמדינא עדיין אף להם אינו שבת
רק שמחמירין מחמת סבוין שחשכה כדי שלא
יבואו להקל כשחשכה ממש משום שלא ניכר ב"כ.
אך לכאורה תמוה דא"כ במו"ש הי"ל להתמיר שלא
יעשו מלאכה כזמן דציפורי, וגם עיין בפי' ר' נסים
גאון שכתב דבטבריא שהיתה נמוכה היו יושביה
מקבלין עליהם השבת משקה"ח אצלם ושקיעתה לשם
קודם שקיעתה במקומות הגבוהים ומי שמקבל עליו
באותה השעה הרי עשה סיג לעצמו והוא משובח
מן היושבין במקומות הגבוהים, א"כ מפורש ג"כ
שהוא רק סיג להיושבים בטבריא והוא משובח
מיושבי מקומות הגבוהין, ואיזה חשיבות שייך בזה
הא לכל אחד עצם הדין כבמקומו, וכן איתא בדבריו
גם למוצאי שבת בציפורי שמאחר שם פני המזרח
להכסיף היו מקבלין עליהן שימור השבת עד
שמכסיפין פני המזרח התחתון והעליון ולפיכך הן
משובחין בזה הענין יותר מאנשי טבריא, משמע
שהוא רק חומרא וסיג דא"כ איזה שבת שייך בזה.

ולכן הנכון לע"ד דמדינא אינו כלום מה שבשביל
שההר מסתיר השמש להחשיכה כנשקעה למקום הזה
כמפורש ברש"י, אבל זהו רק לענין השקיעה שזה
תלוי במה שנכנסת בעובי הרקיע עיין בפסחים דף
צ"ד ובתוס' שבת דף ל"ה וזבחים דף נ"ז ולא

שהתורה לא היתה חשובה בעיניהם לרש"י משום שסברו דלמוד התורה אינה מצוה מצד עצמה כשאר מצות אלא כדי שידעו איך לקיים המצות ולד' יונה הוא משום דעניני ההבל היו חשובין יותר בעיניהם מצד חטאם והיו לומדין שלא לשמה כדבארתי בטעם מחלקותם.

פימן ד

בהערותו ע"י בסימן כ"ו

ומש"כ כתר"ה שבחדושו הביא ראייה להראב"ד פכ"א מאי"ב ה"ג מהא דרשב"ג דמקשה הגמ' ולאיסתכלול מי שרי דאין דרך ת"ח בכך אף בפנויה לבודקה לישאנה. לא נכון כלל דליכא שום ראייה משם דהתם איסור גמור אף לכל אדם כדדריש מקרא דונשמרת מכל דבר רע, והרי גם הראב"ד לא אמר שהוא איסור אלא שאין דרך ת"ח בכך וא"כ יקשה גם עליו אלא דהתם שאסור הוא משום דהיתה נכרית שיש לה דין כערוה כהפמ"ג וכדבארתי. ולא מובן שאחרי שראה כתר"ה דברי איך השיג ע"ז.

ומש"כ כתר"ה שגם הגרמ"מ בלבוש מרדכי מסיק להקל בנשיאת כפים למחללי שבת כדכתבתי בסימן ל"ג. וכן שהגאון הנצי"ב במשיב דבר סובר כזוהי בהא שכתבתי בדבר ביהכ"ג רעים אהובים בסימן מ"ז תודה גדולה לכתר"ה ששמחני ממש בזה שכיוונתי לדעת הגדולים וספריהם אינם אצלי לעיין בהם.

פימן ה

בהערותו ע"י בסימן נ"ה בלא הזכיר שו"ט בברכה"מ

ומש"כ כתר"ה על הא דבסימן נ"ה עמדנו על החינוך. הא גם התוס' סוכה דף כ"ז סב"י דרק בליל יר"ט של פסח ושל סוכות חזר בלא הזכיר של יר"ט, לא דק כתר"ה דהתוס' כתבו רק על יר"ט אבל בשבתות מדו התוס' סוכה דחזר לראש דעל שבתות הא ליכא לתרץ כלום, דאם בשביל שבת אין מחזירין, אף כשאירע שחל א' דפסח וא' דסוכות בשבת נמי אין להחזיר כשהזכיר של יר"ז ולא של שבת כיון שלא באה האכילה בשביל שבת אלא בשביל יר"ט לכד וכמו ברי"ח שחל בשבת שלא הזכיר של ר"ח

שאר מחזירין כדפסק הש"ע בסימן קפ"ח סעיף ז' וכדאיתא במג"א סימן תרכ"ג סק"ב דע"ז ודאי חולק הרי"א שבהגמ"ר בשבת דף כ"ד עיי"ש ומשמע שכן סובר לדינא וכן מסתבר, דטעם הגמ"ר שסובר דמחזירין תמורה דהא כתב כן גם לענין חנוכה במוספין שחזר מטעם שהוא יום שנתחייב ב' תפלות שקשה טובא דמ"ש מכל יום שחייב בג' תפלות ואין מחזירין ועיין בבגדי ישע שעמד בזה ותירוציו דחוקים, וגם המנהג פשוט שאין מחזירין לא בחנוכה אף בשבת ולא בבהמ"ז בשבת ר"ח כששכח את של ר"ח כפסק הש"ע. ועיין בט"ז סימן קפ"ח סק"ה שתולה חזרת ר"ח בבהמ"ז דשבת ר"ח בחזרה דשכח שבת בנעילה דיו"כ שכ"כ צריך לסבור הש"ע דאינו חזר בנעילה והוא דלא כהמ"א סימן תרכ"ג שמדייק מלשון בזה אין מחזירין שרק בלא הזכיר ש"צ של שבת בוידי דנעילה אין מחזירין כיון שהזכיר בתפלה דלדבריו הרי מחלק הש"ע והט"ז לא דייק לשון בזה וצ"ע. ואולי טעמו דהט"ז דאם כוונת הש"ע דוקא בלא הזכיר הש"ע בוידי פשיטא דגם בשאר תפלות סגי בהזכיר פעם אחד של שבת. וכיון שמסקינן דאין חוזר בשכח של ר"ח בבהמ"ז אף כשחל בשבת, פשוט שאם לא היה חזר בלא הזכיר של שבת בבהמ"ז לא היה חזר גם בליל א' דפסח וסוכות כשלא הזכיר של שבת ואיך אמר בגמ' שבלא הזכיר של שבת חזר. ולכן צריך לומר שכוונת התוס' סוכה שרק בלא הזכיר של יר"ט אינו חזר משום דסב"י דאין עליו חיוב לאכול פת ביר"ט ומה שנאמר שם שחזר גם בלא הזכיר של יר"ט איירי בליל א' דפסח וסוכות דחייב לאכול פת מצד מצוה וסוכה אבל בשבתות חזר משום דחייב לאכול פת בשבת גם לדידהו אף שסב"י שאין חיוב לאכול פת ביר"ט. אבל בחינוך מפורש שגם בשבת אינו חזר ולכן הוצרכתי לתרץ כמו שכתבתי בסימן נ"ה.

פימן ז

בהערותו ע"י בסימן צ"ו

ומש"כ כתר"ה שמה שנחגגות הנשים להדליק י"ח מינוטן קודם השקיעה הוא משום שיטת היראים שבין השמשות הוא ג' רבעי מיל קודם התחלת השקיעה שהביאו הבי"ח והמג"א בסימן רס"א סק"ט ומטעם זה אדם חשוב יש לו להחמיר, הנה הגר"א שם כתב שבזה לא נראו לו דבריו ולכן לא מסתבר שהמנהג הוא מצד שיטה זו אלא הוא לתוספת. וגם בהרבה מקומות מדליקות רק כעשרה מינוט קודם

סימן ח

בהערותו עלי בסימן ק"א בקריאת ר"ח

ומה שכתבתי בסימן ק"א ענף ב' שקריאה דר"ח אינה בכלל תקנת משה מקרא דוידבר, הוא ודאי משמע כן מהא דאין ר"ח בכלל התקנה דשואלין ודורשין מענינו של יום שנמי הוא מקרא זה אלמא דלא כל מה שנאמר בפרשת מועדות לעיל מזה הם בכלל, וכדהוכחתי מרמב"ם, ומה שאיתא בירושלמי דמגילה פ' הקורא עומד והובא ברי"ף שמשא תיקן בשבתות ובי"ט ור"ח וחוש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה', בע"כ הקרא שהביא לא קאי אלא על יו"ט וחוש"מ ולא על ר"ח, דלא כפי' הפ"מ שכתב ע"ז ור"ח נמי איקרי מועד, והא גם שבתות איתא שם ושבת ודאי אינו בכלל מועדי ה' דשבת לא איקרי מועד כמפורש בערכין דף י', וכ"כ לא קאי על ר"ח, ותקנת משה בשבת אינו מקרא זה אלא הוא קבלה שכן תיקן משה שיקראו בשבת ובשני ובחמישי כדאיתא בב"ב דף פ"ב 'על קרא וילכו ג' ימים ולא מצאו מים, ואף שאמר שם נביאים שביניהם תלה זה במשה משום שהוא ראש הנביאים וא"א היה לתקן כלום בלא משה, כדאיתא בכ"מ רפי"ב מתפלה, ומה שלא הזכיר הירושלמי גם שני וחמישי שהרי בתקנה אחת עם שבת נתקנה הוא משום דסובר הירושלמי דבשבת תיקן משה גם מנין הקרואים ובשני ובחמישי תיקן רק הקריאה לחד גברא ועזרא תיקן המנין שיהיו שלשה, ועיין במג"א ר"ס קל"ה שכתב שמשא תיקן מנין הקרואים בשבת ויו"ט ור"ח וחוש"מ שלכאורה ליכא מקור לזה, ומה שפירשו במחצה"ש ולב"ש דהוא משום דכמו שמה שכתב הרי"ף עזרא תיקן בבב"ה הוא למנין הקרואים ממילא מש"כ תחלה בשבת ויו"ט ור"ח וחוש"מ הוא גם למנין הקרואים, הוא תמוה דיקשה לכאורה מנ"ל להרי"ף זה דאולי הירושלמי סובר דוידבר משה קאי על כל מה דנאמרו בפרשת מועדות שהוא אף על שבתות ור"ח ועל שני וחמישי לא תיקן כלל דלא כגמ' דידן וקאי על עצם הקריאה כפשטות לשון הירושלמי, אבל הוא משום דא"א לומר דוידבר משה את מועדי ה' הוא גם על שבת אף דנאמרה גם שבת התם דשבת לא איקרי מועד ומפורש בבב"ב דף קכ"א מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה, ואף אם היה מקום לומר דכיון שעכ"פ נאמרה שם גם שבת הוא בכלל וידבר משה את מועדי ה' וכדאיתא בנדרים דף ע"ח בקושית ר' אסי בר נתן והא כתיב שבת עמה ונפרש שכוונתו שאין למעט מקרא דמועדי

השקיעה וכמדומני שאף בעלי נפש אין מחמירין לפרש ממלאכה אותם שאין מדליקין הנר, משעת הדלקת הנרות, אבל ודאי המחמיר כהיראים כדאיתא בב"ה תבוא עליך ברכה, ובכל אופן ליכא איסור מראית עין בעושה איש אז מלאכה כדכתבתי שם.

סימן ז

בהערותו בסימן צ"ט במסית לשאר איסורין

ומש"כ כתר"ה דהנחש שהיה בדין מסית הוא משום דאמר מהעץ אכל וברא את העולם שהוא כפירה שהיו כע"ז, ואין ראייה משם על מסית לעבור על שאר איסורין שיהיה בחומרא דאין טוענין למסית, הנה לע"ד לא מצינו שהיתה ההסתה שיכפרו אדם וחוה באמונת ה' אלא שיאכלו מהעץ ולכן אף שהוא דיבר להסית בלשון כפירה אין להחשיב הסתתו אלא לאיסור האכילה ולא להכפירה, דהא משמע דבמה שמשבח המסנת את הע"ז כך אוכלת וכך שותה לבד אינו בדין מסית אלא דוקא באומר אלך אעבוד נלך נעבוד, דהא ברמב"ם ס"ד מע"ז ה"ב לא הזכיר אלא זה לבד, ומה שהוזכר בסנהדרין דף ס"ז במתני' מה שהמסית משבח לע"ז אולי הוא בשביל דין הניסת באבה ושמע שלרבא אינו חייב בלא אמר המסית שבחיה דהע"ז, כדאיתא בדף ס"א ולשאר אמוראי צע"ק ואולי משום שכן הוא דרך המסיתים ואורחא דמלתא נקט, ופצאתי כן מפורש בתפארת ישראל שכתב בפשיטות דבמה שאומר המסית השבחים של הע"ז אינו בדין מסית ובאמירה לך עבוד ע"ז הוא בדין מסית אף בלא השבחים וכך אוכלת שנקט הוא פסקא יתמא וכוונתו אליבא דשאר אמוראי דלרבא ניהא כדכתב בעצמו ולשאר אמוראי אינו נוגע לדינא אלא אורחא דמלתא נקט, וא"כ גם בכפירה אין להחשיבו בדין מסית לכפירה כשאומר דברי כפירה כל זמן שאינו אומר להניסת שיכפור, ונמצא שאף אם הנחש אמר דברי כפירה אין להחשיבו מסית על כפירה אלא על האכילה מהעץ שע"ז הסית את האשה לאכול וזהו הסתה רק על לאו, וא"כ ראייה שעל הסתה על לאו נמי אין טוענין למסית, וממילא אפשר יש בו כל החומרות דמסית רק שאינו חייב מיתה כדבארתי.

אחר שעותיו. ומי שמחמיר על עצמו לקבל ב' שעות מן היום קודם הלילה (וכדעת רא"מ דבין השמשות מתחיל קודם שתשקע החמה), אשרי לו וקדוש² יאמר לו. אבל אם קיבל עליו קודם לזה, אין בקבלתו כלום. וכל אדם חייב על כל פנים לפרוש ממלאכה לפחות חצי שעה קודם הלילה, כי צריך להוסיף מעט מחול על הקודש בין בכניסתו בין ביציאתו, והוא מצות עשה מן התורה, וילפינן מדכתיב ביום הכיפורים [ויקרא כג, לבן] "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש כו' תשבתו שבתכם", ואמרינן וכי בט' מתעניין כו', אלא שצריך להוסיף מחול על הקודש. ומדכתיב תשבתו שבתכם, ילפינן דכל מקום שנאמר שבות כמו שבת ויום טוב, צריך להוסיף [יומא פא, ב]. וזמן תוספת זה הוא קודם בין השמשות. והעושה מלאכה בתוספת שבת, עובר על עשה. והעושה בין השמשות, חייב באשם תלוי, שאז הוא ספק לילה. ואפילו מסופק אם כבר הגיע בין השמשות, אסור (סי' רס"א). ובזמן מועט מאד, יכשל חס ושלום. ולכן יהיה כל אחד נזהר מאד שלא יכנס חס ושלום בספק איסור כרת. ולכן ימהר לקבל מה דאפשר, ומכל שכן בימים הקצרים שבפתאום תשקע השמש ויוצאין הכוכבים, ונמצא שחילל שבת. ועל כל פנים לא יתאחר חצי שעה, כי בין השמשות עם תוספת שבת עולה כמעט לחצי שעה³ (סימן רנ"ו):

ב אף על גב דנוהגין שאין מקבלין שבת אלא במזמור שיר או בברכו, מכל מקום לא תלוי בזה, דאפילו לא יתפלל כלל, מכל מקום כיון שהוא ערך חצי שעה קודם הלילה, ממילא⁴ חל עליו שבת ואסור במלאכה. אלא דקודם לחצי שעה, תלוי אם קבל עליו במזמור שיר ליום השבת או בתפלה או כשהדליק נרות. וההמון עם טועין מאד ועושין מלאכה עד הלילה וחושבין שכיון שלא אמרו מזמור שיר ליום השבת, עדיין אינו שבת, והם מחללים שבת ועוונם גדול. ואי אישר חילי, הייתי מתקן שתיכף כשיסיימו מנחה בבית הכנסת, אזי ילכו השמשים⁵ ברחובות להכריז הדליקו הנר כמו שהמנהג בק"ק פראג, ולתקן שמי שאינו מדליק תיכף בהכרזת השמש, אסור להדליק יותר, כי ראיתי גודל המכשלה, שמדליקין בלילה:

ג ועוד ראוי לתקן, שמוכרי נרות לא ימכרו נרות תיכף לאחר שהשמש קורא לבית הכנסת למנחה, כי ראיתי שבבין השמשות קונים נרות⁶. וה' הטוב יכפר:

ד המתפלל תפלת שבת מבעוד יום, חל עליו שבת בעל כרחו, ואסור בעשיית מלאכה,

פסקי משנה ברורה

2. ובמ"ב (שם) ובבה"ל (שם ד"ה שעה) כ' דלפני פלג המנחה אין בקבלתו כלום, אמנם בביה"ל (סי' רס"ג ד"ה קודם) כתב דיכול לקבל ב' שעות קודם הלילה. 3. ובמ"ב כ' דהמחמיר על עצמו ופורש ממלאכה חצי שעה או עכ"פ שליש שעה קודם השקיעה אשרי לו (שם ס"ק כ"ג). 4. במ"ב משמע דרק מהשקיעה חל עליו ממילא אבל לפני זה צריך לקבל התוספת בפה (סי' רס"א ס"ק כ"א וכ"ח וע"ש). 5. עי' במ"ב סי' רנ"ו סק"ב. 6. ל"מ במ"ב. וע"ש סק"א.